

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN **369**
G.J. van Middelkoop
Niet opgaan in de wereld

MEDITATIEF **374**
R.J. Vreugdenhil
Wat *weet* zo'n timmerman
nou van vissen?

WANDELEN MET GOD **375**
J.T. Oldenhuis
Het ambt van sterven

HOOG GENOTEERD **376**
H. Veldman
Remonstranten en de vrije wil

ACHTERGRONDEN **378**
A. van der Sloot
Christelijke politiek (1)

MAN, VROUW EN KERK **382**
E.A. de Boer
Redding is een gave

SAMENLEVING **386**
J. Westert en G.J. te Rietstap
Is er voldoende solidariteit
in kerkelijke financiën?

en verder...

LIED VAN DE WEEK
Persberichten
Nieuw uitgekomen
Meegelerzen

KERKELIJK LEVEN / G.J. van Middelkoop

NIET OPGAAN IN DE WERELD

Hoe stellen we ons als christen op in deze wereld? Twee weken geleden keken we naar de antwoorden van Hervormden in de afgelopen eeuw. Tot ongeveer 1950 kenmerkte hun houding zich veelal door aanvaarding en waardering van cultuur en samenleving. De volgende periode liet meer kritiek zien, Wereldverbetering was nodig, via geleidelijke vernieuwing of door een meer radicale omwenteling. Vanaf 1980 is de Nederlandse Hervormde Kerk een minderheidskerk, die de pretentie duf ze een boodschap heeft voor cultuur en samenleving moeilijk meer staande kan houden. Er groeit een besef van afstand. Voor A. van de Beek wordt dit een breuk: in een a-theïstische cultuur moet de kerk weer terug naar de vreemdelingschap.

Vorige week gaven we aandacht aan de ontwikkeling van de gedachten in de Gereformeerde Kerken. Aanvankelijk zette Abraham Kuyper de toon. Met zijn leer van de algemene genade bracht hij de gereformeerden tot krachtige inzet in de wereld. Volgens critici moest dit wel leiden tot verwereldlijking. Schilder nam enige afstand van zijn opvattingen, maar bleef sterk spreken over de laak die de christen

in wereld en cultuur. Dat is een werkelijkheid die je niet los van God mag zien. Vandaar zijn scherpe bestrijding van barthiaans denken, dat hij funest vond voor het christelijk leven. Later grepen Douma en Velema meer terug naar Calvin, die sprak over pelgrimage en vreemdelingschap. B. Kamphuis constateert in zijn terugblik, dat ook bij de gereformeerden vroegere visioenen ver-

meer vragen dan antwoorden. We mogen de wereld niet verachten, maar moeten wel meer bescheiden zijn, vindt hij.

Vandaag praten we door over de betekenis van deze verhalen, voor ons gedachten en voor de praktijk van ons leven.

Waardering van Kuiper

De waardering die Kamphuis van Kuiper geeft vind ik een beetje zuinig. Zeker heeft hij grote woorden gebruikt en valt er op zijn uitwerkingen af te dingen. Toch zou het jammer zijn hem vooral te zien als kind van zijn tijd, die op zijn manier een groot verhaal bood. Ik grijp even terug op de

typering van H. van Riessen: Kuiper heeft de gelovigen die zich in kleine kring terugtrokken en vooral over hun eeuwig wezen spraken, aan het werk gezet in de wereld, opgeroepen om God te dienen ook in hun aardse bestaan. Dat het dienen van God zo'n wijde actieradius heeft, kan ook voor de catechisant en student van vandaag een inspirerende ontdekking zijn. Het ging Christus in zijn verlossingswerk niet alleen maar om de redding van de ziel van de mens voor de eeuwigheid. Maar om de totale kosmos, lezen we in Efeziërs 1 en Kolossenzen 1. Dat geeft een veel breder perspectief, en dat kan ons steeds opnieuw verrassen. Abraham Kuiper heeft ons zicht gegeven op die kosmische betekenis van Christus' werk. En dat is zeker een groot verhaal, maar dan niet in de denigrerende zin waarin deze term vandaag door velen wordt gebruikt. Terecht zegt Kamphuis ook: Kuiper geeft ons vandaag nog genoeg te denken.

Kamphuis signaleert het gevaar, dat je in de denklijn van Kuiper op twee sporen bezig kunt zijn en dat je activiteiten in de wereld toch feitelijk los komen te staan van de verlossing door Christus. Hij wijst er op dat beide lijnen bij Kuiper zelf wel vervlochten zijn. Om het gevaar van zo'n twee sporen-praktijk af te snijden, zou het goed zijn, als gereformeerde theologen ons verder helpen zicht te krijgen op de kosmische betekenis van de verlossing. Is die betekenis er alleen in de toekomst, of kun je daar ook vandaag al over spreken? Is Christus ook vandaag bezig met de totale geschapen werkelijkheid, die in de tijd tot zijn maximale mogelijkheden ontwikkeld wordt, zoals de Zuid-Afrikaanse dogmaticus Heins zegt? En mag je dan ook zeggen dat de mens niet alleen in het onderhouden van de schepping, maar ook in de ontwikkeling en

afronding van de onvoltooide schepping zich mag inzetten voor een dienst aan zijn Heer, die hem mede daartoe verlost heeft? Dan zouden gedachten van Kuiper en Schilder wel eens actueler kunnen blijken dan we soms denken.

Schepping en herschepping

Heel belangrijk is het dat we instemmen met de eerste conclusie die Kamphuis trekt en vast blijven houden aan de band van schepping en verlossing. De verlossing is het herstel van de goede schepping. Dat is een fundamenteel inzicht. Kamphuis waarschuwt daarbij tegen te grote verwachtingen. Bescheidenheid is op zijn plaats. Onze cultuur staat in het teken van het kruis. En inderdaad: we weten allemaal van dorens en distels, van de vruchteloosheid, van het schijnbaar zinloze zwoegen onder de zon, van zuigelingen die slechts korte tijd leven, van lijden dat ons niet bespaard blijft. Steeds laat menselijk streven het Unvollendete zien. Alle rijken kennen opgaan, blinken en verzinken. Alleen het Rijk van God heeft bestand, blijft en groeit uit.

Maar ondanks die terechte waarschuwingen blijft juist dat laatste het belangrijkste. Christus is niet gekomen, zei Herman Bavinck, om het werk van zijn Vader, zijn eigen werk in schepping en voorzienigheid te vernietigen, maar integendeel, om het te redden van de verwoesting die de mens door zijn zonde erin aangebracht heeft. Na het kruis komt de opstanding. En die opstanding is de principiële herstelling van alle cultuur. In het hele Nieuwe Testament komt ons de gestorven en opgestane Christus tegemoet. En daarom, vervolgt Bavinck, mag het koninkrijk der hemelen een parel van grote waarde zijn, maar het is ook een zuurdeeg dat heel het brood doorzuurt. De godsvrucht heeft bete-

KERNREDACTIE:

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP,
PROF. DR. B. KAMPHUIS

OVERIGE REDACTIELEDEN

DR. E.A. DE BOER,
DRS. A.L. Th. DE BRUIJNE,
DRS. I.D. HAARSMA, DRS. P. HOUTMAN,
DRS. B. LUITEN, DRS. K. DE VRIES,
J. WESTERT

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. E. BRINK,
J.M. DE JONG,
DRS. C. HOKSBERGEN,
DRS. A.C. VAN DER LUGT,
DR. J. SMELIK, DRS. H. VELDMAN

REDACTIE-ASSISTENT

H. PRINS, Meulenbeeldlaan 159, 7602 XK Almelo,
tel. 0546-870843 E-mail: reformatie@wxs.nl

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen

UITGEVER:

Print Media bv, Bedum Technische Realisatie
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES

Scholma Druk, postbus 7, 9780 AA Bedum
Telefoon: 050-3013636 Fax 050-3012732
(o.v.v. Reformatie)
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30 92 620

ABONNEMENT:

ƒ 47,- per jaar Studenten ƒ 35,- per jaar (binnenland), ƒ 92,50,- per jaar (buitenland)
Opzegging dient 1 maand voor het verstrijken van het lopende jaar te geschieden.

Losse nummers ƒ 1,20 (incl. Porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bractach
Tel. (0521) 515946

ADVERTENTIES

Prijs: ƒ 0,45 per mm. Contracttarief op aanvraag

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen

ISSN 0165-5191

kenis voor alles, daar zij een belofte inhoudt van leven, in heden en toekomst. Het evangelie veroordeelt de zonde altijd en overal, maar het heeft huwelijk en huisgezin, maatschappij en staat, natuur en geschiedenis, kunst en wetenschap lief (Wijsbegeerte der openbaring, Kampen 1908, 229-231).

Kruis en opstanding!

Deze benadering brengt ons ook tot kritiek op en **afwijzing** van de opstelling van Van de Beek. Ik concentreer mij op het hoofdpunt: is er vandaag zoveel goddeloosheid, lijden en onderdrukking dat we alleen nog maar kunnen schuilen bij het kruis? Of is in dit alles toch ook de kracht van de opstanding actief in ons leven? Als we de brieven van het Nieuwe Testament lezen, wordt ons bepaald geen idealistisch beeld getekend van het persoonlijk en gemeenschappelijk christelijk leven. Er is zonde en zwakheid, teleurstelling en verdriet, moeite en kruis. Maar in dezelfde gemeenten wordt ook groei van de genade gesignaleerd, doorwerking van de Geest, rijpen van vruchten. En dat in een tijd, die kennelijk ook heel goddeloos was en waarin de wereld getekend wordt in termen van duisternis en beheersing door boze machten. In deze tijd en in deze wereld worden we opgeroepen bezonnen, rechtvaardig en vroom te leven, in afwachting van de komst van onze Heer, die ons wil vrijmaken van alle ongerechtigheid, en ons wil maken tot een volk, dat gereinigd is van de zonde, Hem alleen toebehoort en zich inzet voor het goede (Titus 2:12-14). Bij alle gebrokenheid **mogen** we constateren, dat heil en opstanding niet alleen maar toekomstmuziek zijn, maar dat deze muziek **ook** door alles heen **in** onze huidige werkelijkheid tot klinken komt. De opstelling van Van de Rck klopt niet met deze bijbelse teke-

ning van het leven van christen en kerk in deze gemengde wereld. Zijn opvattingen hebben veel weg van het doperse denken, dat een tegenstelling ziet tussen schepping en herschepping, natuur en genade, wereld en Godsrijk. Waarom de gelovigen gescheiden van de wereld moeten leven en hun taak 'meer separatie dan reformatie' wordt. Ook Noordmans, bij wie hij zich aansluit, lijkt een opvatting te hebben van **het** goddelijke en de werking van de genade, die zich met het natuurlijke niet laten verenigen, waardoor ze er per definitie op gespannen voet mee staan. Dan kun je niet veel met het God-met-ons in het dagelijks leven hier en nu. Als we gereformeerd willen denken, moeten we recht doen aan 'de hele waarheid en de volheid van het heil'. En met Ravinck zeggen, dat het licht dal van het christendom uitstraalt, over de werkelijkheid een glans van goddelijke heerlijkheid verspreidt.

Ons werken en zijn context

In dit artikel kijken we naar de betekenis van de verhalen van Van de Rck en Kamphuis, voor ons denken en voor de praktijk van ons leven. Tot hier toe ging het vooral over de gedachten, al bleek dat zomaar door te kunnen schieten naar de praktijk. Maar niet ieder wordt gehoeid door begrippen als algemene genade, cultuurmandaat en vreemdelingschap. Brede visies en mooie theorieën kunnen prachtig zijn voor wie ervan houdt, maar wat is hun waarde voor de praktijk van het persoonlijk leven? Daarover nu verder.

In de eerste plaats: ons werken in de wereld en ons geloven in de kerk kunnen makkelijk van elkaar **los** raken. Het zou bij elkaar moeten horen, maar in de praktijk lukt het ons vaak niet, ze in eenzelfde perspectief te zien en met elkaar te verbinden. Bij alle vragen die je

kunt hebben, is het van groot belang voor onze dienst aan God in ons dagelijks leven en werken, dat we op een gereformeerde manier tegen deze dingen aankijken.

In de tweede plaats: we lopen het gevaar de wereld toch vaak als de boze wereld te zien. Dat wil zeggen: in de praktijk kunnen we ons er goed in bewegen - soms te goed - maar als we erover nadenken, zien we toch vooral achteruitgang en verloedering, negatieve ontwikkelingen. Is dat terecht? Vanuit het geloof dat Christus Heer is ook van de geschiedenis van de wereld, zouden we ons moeten afvragen of we de ontwikkelingen in de cultuur uitsluitend negatief moeten bekijken. Zijn er naast de ongetwijfeld zeer negatieve tendensen niet ook positieve zaken aan te wijzen in de situatie van de wereld waarin wij leven? Positieve dingen die we mogen zien als gaven die God, temidden van alle scheefgroei, in zijn beheer van schepping en geschiedenis aan ons schenkt? Het antwoord op deze vragen is bepalend voor ons zicht op de context waarin we ons werk doen. En zo ook voor ons werken **zelf**.

Balans van het moderne denken

Het modernisme is de manier van denken van de laatste eeuwen, waarin oudere mensen zijn opgegroeid. Het is een vrucht van de Verlichting, die de mens en vooral zijn verstand een hoge plaats toekende. Kennis betekende macht en groeiende beheersing van de wereld. Ze zou de maatschappij verbeteren en de mensheid steeds meer geluk en vrijheid opleveren. Dit denken heeft veel tot stand gebracht, de wereld ingrijpend veranderd en een grote ontplooiing van het menselijk bestaan mogelijk gemaakt. Daarnaast bleek het ook allerlei keerzijden

te hebben, waarvoor we vandaag meer oog krijgen.

Als het moderne denken de rede tot een afgod maakt is dat een **ernstige** scheefgroei. Als het ons brengt tot een overwaardering van het boven-persoonlijke en objectieve, waarin je tekort doet aan het persoonlijke en subjectieve, gaat het verkeerd. Als dit rationalisme en **objectivisme** leidt tot modernisering, liberalisering en horizontalisering van het geloof, vraagt dat om krachtig protest. Maar is de groeiende aandacht voor de mens en zijn plaats en mogelijkheden in de wereld zonder meer verwerpelijk? Of kun je met recht stellen, dat dit ook een vrucht was van de Reformatie, met haar nadruk op de persoonlijke verantwoordelijkheid van de mens tegenover God? En dat deze ontwikkelingen, ondanks de scheefgroei die er ook was, er waren dankzij het voorzienig bestel van **God**, waarom we ook dankbaar mogen zijn voor veel positieve aspecten van de tijd waarin wij leven?

Dan maken wij, met veel apologeten uit vroegere tijden, bezwaar tegen de overschatting van de rede. We nemen afstand van de pretentie, dat we ons door ons kritisch zelfstandig denken moeten laten leiden. Niet de denkende rede gaat voorop, maar het glovend hart. We hebben dan terecht reserves tegen een onbegrensde gelding van de rede. Maar we moeten daarbij wel oppassen dat we niet doorslaan en de geweldige gave van het verstand missen. We moeten het verstandelijke ook niet bannen van het terrein van het geloof. God vraagt ons, Hem lief te hebben ook met ons verstand. Bewustwording van wat het geloof inhoudt, kan ons helpen te groeien in inzicht. Het kan ook dienstig zijn voor een verantwoord leven met God, waarin we niet op losse teksten terugval-

len, maar vragen naar de doorgaande lijnen in de volle breedte van Gods spreken. Doorddenken van wat God heeft gecomponeerd kan vruchtbaar zijn voor een levendal liefde **kent** voor God en zich inzet voor zijn dienst.

Balans van de postmoderne beleving

Postmodernisme is de manier waarop veel mensen vandaag de dingen aanvoelen en beleven, vooral de jongeren, maar niet alleen zij. Vandaag is het vertrouwen in de rede geschokt. Het geloof in vooruitgang is niet geloofwaardig meer. Vroegere idealen en verwachtingen worden nu als leeg en zinloos ervaren. Er is sprake van ontvuchtering en desillusie, verwarring en onoverzichtelijkheid, gebrek aan oriëntatie en verlies aan betekenis, een vacuum aan zingeving.

In dit barre klimaat gaan mensen zich veel meer als losse individuen opstellen. Ze willen hun eigen verstand gebruiken en hun eigen weg uitstippelen. Wat algemeen als waarheid geldt, wordt voor hen pas tot waarheid als het klopt op hun eigen ervaring en beleving. Wat ik zelf ervaar en beleef is voor mij veel belangrijker dan wat zogenaamd objectief vaststaat, wat zonder meer gegeven of voorgeschreven is. Het subjectieve is voor mij veel meer waard dan het objectieve.

De postmoderne benadering vraagt aandacht voor gevoel en ervaring, het persoonlijke en het subjectieve. Dat hoeft op zichzelf niet verkeerd te zijn. De ontwikkeling naar meer expliciete individualiteit en verscheidenheid, naar een grotere persoonlijke vrijheid en verantwoordelijkheid, ook naar een persoonlijk doorleefd geloof met eigen accenten, kleur en toon, kunnen we positief waarderen en aanvaarden, als dit binnen welbepaalde grenzen blijft.

Maar als dit te ver gaat en niet expliciet een plaats krijgt in een groter kader, dan zie je ook hier ernstige scheefgroei. Een overaccentuering van het niet-rationele en het subjectieve, leidt tot een houding waarin we narcistisch onszelf centraal stellen, los van God, los van de gemeenschap, los van een band met het verleden en ook van een toekomstperspectief.

Toegepast op het geloof: dat we meer aandacht tonen voor het affectieve, het emotionele, het echt levende van ons geloven, lijkt mij een prima zaak. De ontwikkeling naar een meer persoonlijk doorleefd geloof en naar een sterkere bewustheid van de keuzes die je maakt, is terecht. Dat gezocht wordt naar een levende omgang met God, is goed. De ernst die gemaakt wordt met het geloof in allerlei praktische situaties is alleen maar positief te waarderen. Ook hier kunnen we zeggen dat dit positieve aspecten zijn van de tijd waarin wij onder Gods regering leven.

Maar ook hier moeten we oppassen dat we niet doorschieten en in een postmodern beleven en denken dingen uit het oog verliezen die in de bijbelse boodschap een belangrijke plaats krijgen. Je zou er makkelijk toe kunnen komen je terug te trekken in de warmte van de persoonlijke levenssfeer. Dan wordt je geloof teruggebracht tot een factor die alleen van belang is voor het welbevinden in je privéleven. Maar dan zouden we ons moeten afvragen: leidt dit niet tot een te sterke gerichtheid op het eigen ik en zijn ervaringen? Gaan de grotere aandacht voor het individu en het subjectieve niet ten koste van het meer-dan-persoonlijke in het geloof: dat wat God zegt in zijn Woord, wat Hij betekent in zijn verbond met ons, wat Hij doet in zijn kerk? Kom je zo nog wel tot toewijding aan de zaak van God en zijn komend Rijk?

Werken in perspectief

Als we zo naar de ontwikkelingen in de cultuur kijken, zien we dus niet alleen negatieve aspecten, maar ook positieve punten. Vanuit ons gereformeerd verstaan van de bijbelse boodschap zeggen we: God laat zijn schepping niet los, ook niet als ze door de zonde gruwelijk bedorven wordt. In het verlengde daarvan moeten we denk ik ook zeggen: God laat de geschiedenis niet los en ook de culturele ontwikkelingen niet. Ook daar zien we veel afvallige, opstandige en onwettige tendensen en verschijnselen, maar God laat de dingen niet uit zijn hand vallen. Hij werkt met alle dingen naar zijn eigen doel.

Het christelijk geloof ziet de verlore mens betrokken in het grote werk van God dat Hij in een periode van eeuwen uitvoert, in een dynamisch proces waarin Zijn Geest de door Hem geschapen wereld herovert en van een zwijgende planeet maakt tot een aarde die Hem weer als koning erkent. Dit grote verhaal van het komende Rijk Gods is de pakkende boodschap van het evangelie - daarbinnen en in het licht daarvan slaan de geloofswaarheden - dat ons hart doet branden en perspectief en zin aan ons leven geeft. Dit christelijk verhaal werd door de Verlichting geseculariseerd tot vooruitgangsgeloof en vermagerd tot ideologieën.

Nu de ideologieën teleurstelden en verbleken lijkt ook het christelijk geloof daarin te worden meegezogen, zijn grote perspectief kwijt te raken en gereduceerd te worden tot een zaak voor het privéleven.

Het is echter van groot belang dat we vasthouden aan het oorspronkelijke verhaal dat - anders dan de ideologieën - de enkeling en zijn persoonlijk belang niet reduceert tot een radetje maar in zijn volle waarde laat en daarbij het bovenpersoonlijke perspectief biedt dat

het persoonlijke juist tot ontplooiing brengt. Ook ons simpele leven en werken mag in het kader staan van de bijbelse toekomstverwachting. Dat eeuwigheidsperspectief kan kleur, motivatie en dynamiek brengen in ons gewone dagelijkse leven.

Taak van onze tijd

Als God vasthoudt aan zijn schepping en blijft werken in de cultuur, mogen wij ons daar niet uit terugtrekken. We moeten afstand nemen van de zonde in de wereld, maar niet van de wereld zelf. En als de zonde om zich heen grijpt, zullen we misschien meer distantie moeten nemen dan in betere tijden. Maar dat is slechts een graadueel verschil: in alle tijden gold, dat christenen niet bij de huidige vorm van de wereld passen en in liun bezig zijn met aardse zaken daar niet in mogen opgaan (1 Kor. 7:31). In veel gevallen zal participatie in werk en samenleving mogelijk blijven; bij Christus wederkomst werken gelovigen en ongelovigen samen op het land of in de molen (Matth. 24:40-41). Ook als bredere christelijke actie niet goed meer mogelijk zou zijn, kunnen we vanuit een warme verbondenheid met God en een levende christelijke overtuiging in onze directe omgeving positieve betekenis hebben, ontmaskerend, remmend en wie weet sanerend.

De Spaanse denker Ortega y Gasset schreef in 1923 het boeiende boek *De taak van onze tijd*. Daarin betoogt hij dat na eeuwen van expansief redelijk denken onze tijd de taak heeft de rede haar grenzen en Raar plaats te wijzen in het bredere leven.

Wat slaat ons in deze tijd te doen, wanneer wij in deze wereld willen leven in bijbels perspectief? Ik denk: we moeten ons niet laten leiden door het moderne denken in zijn scheefgroei. We moeten ons evenmin laten infecteren door het

postmoderne beleven met zijn subjectivisme. We moeten oog hebben voor het verkeerde in de ontwikkelingen, maar daarnaast positief inspelen op de goede aspecten ervan. Dan zullen we in een goede balans recht doen aan de verschillende aspecten en ons daarbij hoeden voor eenzijdigheden en misvormingen.

Dat betekent dat we *bijeenhouden*:

- * *in de werkelijkheid: het objectieve en het subjectieve*
- * *in ons kennen: het rationele en het niet-rationele*
- * *in ons doen en laten: het gewone leven en het religieuze, natuur en genade, aarde en hemel, schepping en herschepping.*

Concreet zullen we dan het persoonlijke en het subjectieve volledig honoreren, maar daarbij krachtig strijden tegen alle subjectivisme. We geven het subjectieve zijn plaats in het grotere geheel waarin de 'objectieve' werkelijkheden van Woord, verbond en kerk kader en ruimte bepalen. Waarin het persoonlijke ook de verbondenheid kent met het verleden en de toekomst, met de geschiedenis van de kerk en de komende doorbraak van Gods Rijk. Het persoonlijke wordt dan aan de ene kant veel minder gewichtig, aan de andere kant heeft het een unieke betekenis in het geheel van Gods werken.

De uitdaging is dan, allereerst voor onszelf uit te maken waar wij staan en dat vervolgens uit te stralen naar onze omgeving. In onze opvoeding, in het onderwijs, in de prediking en in de contacten naar buiten, in ons werk en in de samenleving. Dan zijn wij burgers van het hemels koninkrijk die God dienen in ons aardse leven, zonder daarin op te gaan.

Drs. G.J. van Middelkoop is eind-redacteur van dit blad

WAT WEET ZO'N TIMMERMAN NOU VAN VISSSEN?

R.J. Vreugdenhil

M
meditatief

Toen Hij opgehouden had met spreken, zeide Hij tot Simon: Ga naar diep water en zet uw netten uit om te vissen. En Simon antwoordde en zeide: Meester, de gehele nacht door hebben wij hard gewerkt en niets gevangen, maar op uw woord zal ik de netten uitzetten. Lucas 5:4,5.

De visser

Ieder z'n vak.

Je hebt bakkers, smeden, timmermannen, leerlooiers, handelaren. En je hebt vissers.

Een vak apart.

Elke nacht hard werken. In het donker op het grote meer. De beste plekken kennen, doorgegeven van vader op zoon. Navigeren op de sterren, of op het silhouet van de bergen rondom. De netten uitzetten, binnenslepen, vis sorteren, een goede prijs zien te vangen. Altijd hard werken. Een ruw bestaan.

De visser: een vak apart.

De timmerman

En dan heb je opeens zo'n timmerman in je boot.

Een timmerman die preekt.

Je zou toch denken: Schoenmaker, hou je bij je leest.

Maar je moet toegeven, hij preekt heel bijzonder. Heel de streek praat over hem.

En terecht!

Als deze man alleen maar kasten en bedden was blijven maken, was hij inderdaad z'n roeping misgelopen. 't Is een geboren prediker. Machtig zeg, wat kan hij preken. Daar kunnen ze in Jeruzalem nog een puntje aan

zuigen. Wat hij preekt is ook heel anders dan je gewend bent. Je kunt nog niet alles plaatsen, maar je voelt gewoon aan: dit is niet gewoon. Zelfs een ruige visserman voelt dat.

Schoenmaker...

Maar wat zegt hij nu?

Het meer opvaren om te gaan vissen? Nu, op dit moment?

Zomaar overdag?

Waar slaat dat dan op?

Zeg timmerman, je gaat toch ook niet 's nachts in het donker in je werkplaats bezig? En je gaat toch ook niet ergens midden in de bergen staan preken, als er niemand is die naar je kan luisteren. Nou dan, dan gaat een visser ook niet midden op de dag het meer op. Dat is echt onzin. Dan vang je niets. Vissen doe je 's nachts. Kijk, dat je dat als landrot dat niet weet, okay. Maar hou je dan bij je vak.

Denk nou niet dat je overal verstand van hebt. Schoenmaker, hou je bij je leest...

De leerling

Zo had Petrus kunnen reageren. Je proeft in zijn antwoord ook even de aarzeling, de verbazing, de twijfel.

Maar hij gaat.

Zonder dat hij het begrijpt. Maar als Jezus het zegt, kun je het maar beter wel doen.

Hoe onwaarschijnlijk het ook is, hij zal het wel weten.

De visser luistert naar de timmerman. Hij is niet te eigenwijs. De meester in zijn eigen vak wordt leerling van de grote Meester.

Dwars tegen zijn eigen vakken-nis in, maar hij doet het.

Overtuigd dat deze Meester zich niet vergist.

En de vangst is onvoorstelbaar groot: twee boten vol vis.

Je kunt dus inderdaad maar het beste gewoon doen wat deze Meester zegt.

Niet eigen-wijs zijn, maar luisteren als een leerling.

'Ja, dat zeg je wel mooi en zo zal het best in de bijbel staan, maar dat werkt in de praktijk gewoon niet.'

*'Daar konden die mensen toen misschien wat mee, maar vandaag begin je daar helemaal niets mee'.
'Er zijn gewoon stukken in je leven waar je met de bijbel geen kant op kunt - dat moet je dan ook niet proberen, daar heeft de bijbel gewoon geen verstand van.'*

Blijf je een eigenwijze visser, of word je, hoe onlogisch ook, leerling van de Timmerman?

'Meester, ik begrijp er niets van, maar op uw woord... ja, ik doe het!'

Ds. R.J. Vreugdenhil is predikant van de Gereformeerde Kerk te IJmuiden

Nooit nicer beter worden,
En dat weten.
Dan begint het gevecht
Medicijnen. Onderzoeken. Uitslagen
Eindeloos.
Er zal geen einde meer aan komen.
Totdat het einde komt
Je weet het.

Je moet je voorbereiden op het einde.
Dingen af maken.
Dingen weggelggen.
Punten zetten.
Al door maar weer.
Maar er zijn nog medicijnen.
En er komt nog een onderzoek.
Er is nog een gevecht.
Er zijn tensen die dat zeggen
Die niks anders durven zeggen dan
dat er nog hoop is.
misschien....

Totdat ook dat niet meer hoeft
Niet meer kan.

En de dagen gaan toch door,
gevuld met ongemak
bij zitten
bij liggen
bij teven

Nooit meer echt genieten
Niet van de zon.
Niet van de sneeuw
Niet van gezelschap
Niet van elkaar.
Alleen maar ongemak
altijd pijn.
En dan weer ongemak
En pijn
En weer
En nooit meer anders

Rondom zijn de gezinsleden,
vrienden, familieleden.
En tenslotte de laatste kring:
de geliefde, die zorgen wil
de hinderen die willen praten.

de kleinkinderen die opa willen zien.
bij oma willen zijn.

En na de ene dag komt de volgende.
Er komt elke dag weer een nieuwe dag.
Een last.
Die elke dag zwaarder wordt.
En alle dagen zijn gevuld met hetzelfde:
pijn, ongemak
ongemak, pijn
Vandaag is het als gisteren.
En morgen is het als vandaag.

Aftellen
Maar bij welk getal moet je beginnen?
Hoe lang zal het nog duren?

En al die dagen ben je mens.
Mens Gods.
Kind van Hem
Christen
Heb je je plaats.
Als vrouw, moeder, echtgenote, oma.
Als man, vader, echtgenoot, opa.
Als zoon, broer, als dochter, zus

Leven.
Dat is mensen zien.
Een plaats hebben.
Er zijn.
Voor de geliefde, die zorgen wil
voor de kinderen die willen praten.
voor de kleinkinderen die opa willen
zien,
bij oma willen zijn.
En het is zo moeilijk
die plaats in te nemen.
zonder onredelijkheid.
zonder wrevel.
zonder boosheid.

O leer oir bidden.
voor elkaar, met elkaar
om ziek te zijn.
Het is zo moeilijk.
Het vergt zo veel.
Het is een taak, een ambt,
zoals ook gezond zijn een ambt is.

Want nergens wordt het duidelijker
wie wij zijn,
afhankelijk, zondig,
dan wanneer de ziekte eindeloos is
omdat ze tot het einde al duren.

Leer ons ziek te zijn.
Leer ons te sterven.
ons ambt van sterven te vervullen.
Geef de kracht om christen te zijn.
Eindeloos.
Om ons aan u over te geven.
Er te zijn, zolang we er zijn
voor de geliefde
voor de kinderen die willen praten
voor de kleinkinderen die opa willen
zien
bij opa willen zijn.
voor de broer, de zus

Geef kracht voor de taak
van ziek zijn en sterven
die meer vergt van een mens
dan werken en gezondheid
en leven
en lachen
en drinken
en skiën
en fietsen
en.....

Leer ons als we sterven
te wandelen met God
die lieke lange weg
naar het einde
eindeloos.

Het is zo moeilijk

Erbarm u over allen
die de opdracht gekregen hebben
riek te zijn
en te sterven.
Kyrie eleis.

Ds. J.T. Oldenhuis is predikant van de
Gereformeerde Kerk te Groningen-Help-
man

REMONSTRANTEN EN DE VRIJE WIL

H. Veldman

hoog
genoteerd

Het verhaal van 'de vrije wil' is na Luther en Erasmus zijn loop gegaan. Heel wat vrijgeesten hebben het opgenomen voor Erasmus. Niet alzo de gereformeerden. Zij hebben de leer van de vrije wil uitgebannen. Maar toch, er kwamen gereformeerden die zich na 1600 als 'remonstranten' manifesteerden en toch de vrije wil weer op de kerkelijke agenda zetten. Arminius was één van hen. Opvallend? Ja tuch, hij had nog wel in Genève gestudeerd. Hij werd – hoewel al niet meer onverdacht – professor in Leiden, 1603. Het werd zijn Amsterdamse Bijbelcizing over Paulus' Brief aan de Romeinen die hem meer verdacht maakte. Hij leerde in Leiden namelijk dat het geloof van de christen iets was waarmee God rekening hield bij de uitverkiezing (en ook bij de verwerping) van de mens. Terwijl Gomarus het geloof opvatte als vrucht van Gods uitverkiezing.

Het werd na de dood van Arminius (1609) helemaal duidelijk toen zijn aanhangers bij de Staten van Holland een 'remonstrantie' indienden (1610), waarin de menselijke verantwoordelijkheid, de wil én keuze van de gelovige mens als beslissend werd benadrukt. Geloof was hier niet meer een zuiver vertrouwen op Gods beloften, maar een menselijke keuze en daad.

Nauwkeurig lezen is de boodschap ...

Hoe de opvattingen van de Arminianen er precies uitzagen? Wel, dat is een zaak van heel nauwkeurig lezen. Men moet niet bij voor-

baat denken dat Arminianen c.q. remonstranten opeens de wildste ketterijen verkondigden die men bij zelfs oppervlakkige kennisname wel dadelijk zal herkennen en (dus) tegelijk verwerpen. Het heeft er veel van weg dat de Arminianen zich heel dicht bij de Schrift houden. Leest u maar eens de eerste grote volzin (in oud-Nederlands) in hun artikel over de uitverkiezing die zij uiteenzetten voor de Staten van Holland:

I. Dat Godt door een eeuwich onveranderlyck besluyt In Jesu Christo synen Sone eer des werelts gront geleyt was besloten heeft uyt het gevallen, sondige, menschelycke geslachte die gene in Christo, om Christi wille, ende door Christum salich te maken die door de genade sijns H. Geestes inden selven sijnen Sone Jesum gelooven, ende inden selven geloove ende gehoorsaemheydt des geloofs door de selve genade totten eynde toe volherden soudon: ende daertegens de onbekeerlycke ende ongeloovige inde sonden ende onder den toorne te laten, ende te verdoemen als vreempt van Christo: naer t'woord des H. Evangelii by Joh. 3, 36 Wie in den Sone geloof die heeft hei eeuwige leven, ende wie den Sone ongehoorsaem is die en sal het leven niet sien, maer den toorne Godes blijft op hem: ende andere plaetschen der Schriftueren meer.

Dit klinkt zuiver Schriftuurlijk: er is gewoon sprake van genade voor hen die in Christus geloven, en van toorn en verdoemenis voor onbekeerden. En er is sprake van uitverkiezing 'eer des

werelts gront geleyt was'. Maar toch – er klinkt een onzuivere stem!

Remonstranten leerden wel de uitverkiezing, maar hoe?

We merken nu eerst op dat het lijkt dat de remonstranten de uitverkiezing van eeuwigheid leren, dat het besluit daartoe 'in Jezus Christus' ligt, dat dat besluit als onveranderlijk wordt gezien; dat ze ook geloven in de verwerping wegens ongeloof en ongehoorzaamheid aan Jezus Christus. Ik denk dat gereformeerden met deze punten best zullen instemmen. We zouden misschien wel willen dat de remonstranten vandaag nog precies zo zoude belijden.

Maar, zo vragen we ons nu af, wat was er dan toch mis met de Iccr van de remonstranten? Waar zit die adder in of nu misschien hier wel onder het gras? Laten we onze blik nog maar eens richten op hovenstaand citaat. Middenin staat de uitdrukking 'volherden soudon'. Wat staat daar precies? Juist, dat mensen in Christus worden uitverkoren die zouden gaan geloven en gehoorzamen én daarin zouden volharden! Dus: God houdt rekening met het door Hem 'vooruitgezien' geloof en zo maakt Christus die mens zalig.

Vrije wil?

We moeten nog even verder lezen in deze verklaring aan de Staten van Holland. Want ook de vrije wil komt daarin expliciet aan de orde. In het derde gedeelte staat:

III. Dat de mensche t'salichmaken- de geloove **van** hem selven nîer en heeft, noch uyt cracht **van synen** vryen wille, alsoe hy in den staet der afwyckinge ende der sonde niets goets dat waerlyck goet is (gelyck insonderheyt is het salichmakende geloove) uyt ende van hemselven **can** dencken, willen, ofte doen, maer dat het **van noode** is dot hy van Godt in Christo door synen H. Geest werde herboren ende vernieuwt in verstant, affectie off wille, ende alle **crachten**, op dat hy het ware goet te rechte **moge** verstaen, bedencken, willen, ende volbrengen, naer twoort Christi Joh. 15.5. Sonder my en cont ghy niet doen.

Hier wordt onomwonden gewezen op de noodzaak van de bekeering. En de vrije wil? Als de mens die al heeft - er wordt niet expliciet gesteld dat hij hem niet heeft - dan kan hij het zaligmakende geloof er niet **door** verkrijgen. Dat is dus enige **winst**, vergeleken met de gedachten van Erasmus. Maar we moeten ook stellen dat het 'nog maai. 1610' is en dat de grote confrontatie nog komt. Die zal uitlopen op de Dordtse Synode van 1618/1619.

Contra-remonstranten: krachtig antwoord

De gereformeerden hebben al in 1611 een eerste antwoord gegeven op de vijf artikelen van de remonstranten. En ook daarin gaat over de wil van de mens. En de noodzaak van de verandering van de wil. Maar waar de remonstranten het in - wij zouden zeggen - wat vrijblijvende termen uitspreken, verbinden de contra-remonstranten de grondige en noodzakelijke verandering van de mens en zijn wil aan de prediking van het Evangelie. Na het Woord van God gehoord te hebben, kan de mens zich dan bekeren? Ja, veel meer: de mens wordt er metterdaad door **hekkend**!

V. Dat voorts f...] Godt de Heere zijn Heylich Evangelium laet prediken, ende dat de H. Geest uytterlick door de predicatie des selven Evangelii, ende inwendichlijck door een bysondere ghenade soo crachtelijck werckt in de herten der uytvercorne Gods, dat hy harr verstant **verlicht**, haren wille verandert ende vernieuwt, wechnemende **dat** steenen herte, ende hen ghevende een **vleeschen** herte: in sulcker voegen, **dat** sy dner **door** niet alleen **macht** ontfangen om **haer** **connen** bekeeren, ende te **connen** ghe-looven, **maer** oork **datelijck** ende gewillichlijck **haer** bekeren ende gelooven.

De triomf van Gods genade

De Dordtse vaders hebben hoog opgegeven van de overwinnende kracht van Gods genade. Zij verwierpen alles wat daar een korting op betekende. De menselijke wil bijvoorbeeld. De remonstranten hebben later **ooit** uitgesproken:

*"De wil kan uit eigen kracht hij iedere gelegenheid het goede al **dan** niet willen en kiezen."*

Maar op de synode in 1618/1619 werd uitgesproken:

*"Dit is een **niet** eerder verkondigde dwaling, die ertoe leidt dat men hoop opgeeft van de krachten der vrije wil, in **strijd** met het spreken van de profeet: Arglistig is het hart boven alles, ju, verderfelijk is het (Jer. 17:9); en van de apostel: Ook wij allen hebben vroeger daarin verkeerd, in de begeerten van ons vlees, handelende naar de wil van het vlees en van de gedachten (Ef. 2:3)." (zie D.L., H.314, Veroordeeling van de **dwalingen**).*

'Alleen door genade' - de volstrektetheit van dit reformatiemotief mocht in Dordrecht niet verloren gaan. En ook bij ons dus niet.

Open lijnen, een cursus in omgaan met God en met elkaar door ds. Philip Troost

Toen Jezus de wet samentvatte, zie Hij: Heb God Piel met alles wat in je is, en je naaste als jezelf. Dit is de tweevoudige kern van het christelijk leven. Nu is liefde iets dat zich moet bewijzen in de praktijk. Mooie woorden over liefde klinken hol, wanneer die liefde niet merkbaar is in hoe **we** met de ander omgaan. Suist de dagelijkse omgang met God en met elkaar is de hartslag van de christelijke gemeente. Alle enthousiasme voor gemeenteopbouw zal weinig nieuwe vitaliteit opleveren, wanneer het in het gebedsleven en de onderlinge opbouw hapert.

Het vele dat wordt bedacht en gedaan om het functioneren van de gemeente te verbeteren, blijkt voor tal van mensen de kerk toch niet aantrekkelijker te maken, omdat het klimaat niet mee verandert. Men proeft niet de sfeer van een Iken in Gods nabijheid. Men herkent te weinig de liefdevolle houding waarmee Jezus met anderen omging. Dit werkboek over gebed en onderlinge liefde wil een stimulans zijn om gemeenteopbouw in te zetten bij die tweevoudige kern **van** een door liefde en bezielde omgang met God en met elkaar.

Uitgeverij **Kok** Kampen, f 29,90 (167 blz.)

achtergronden

Onlangs verscheen van de hand van prof.dr.R.Kuiper de publicatie 'Dienstbare samenleving'. Kuiper is als directeur verbonden aan de Groen van Prinsterer-stichting, het wetenschappelijk bureau van de ChristenUnie. Deze publicatie is het eerste deel van een tweeluik. Het tweede deel zal gaan over de 'Dienstbare overheid'. In twee artikelen willen we een bijdrage te leveren aan deze nog te verschijnen studie over de dienstbare overheid.

de tijd waarin wij leven

Het boekje van Kuiper verschijnt in een tijd waarin de gevolgen van de onstuitbaarheid van de individualisering (dr.K.Veling) in de samenleving meer en meer zichtbaar worden. Sinds de Verlichting valt een proces *waar* te nemen waarbij de autonome mens op alle terreinen van het leven onafhankelijkheid nastreeft. In het horizontale vlak heeft dit effect op verbanden als gezin, kerk en school. Terwijl in verticale zin de individualisering sterk is verbonden met secularisatie. Kuiper wijst erop, dat het *tij* lijkt te keren: In toenemende mate zien mensen het belang van een samenbindende rechtsorde, duurzame sociale verbanden en gemeenschappelijke praktijken weer in (res publica). Hij verwijst daarbij met name naar dr.P.Schnabel, directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau die in het artikel 'Bedreven en gedreven' kanttekeningen plaatst bij de verregaande individualisering die de Nederlandse samenleving kenmerkt. We leven in een tijd waarin een zeker kente-

ring *valt* was te nemen: Mensen krijgen er weer oog voor dat de overheid *méer* is dan een neutrale scheidsrechter, die bemiddelend optreedt, om de tegenstrijdige belangen van BV Nederland te harmoniseren.

de res publica onder grote druk

Kuiper wijst schrijvende over de res publica op het belang, dat de overheid Gods eer hooghoudt. Dit gebeurt als de overheid opkomt voor de eerbareheid en andere deugden onder de mensen, en zich inzet voor het milieu en voor gerechtigheid op het sociaal-financieel-economisch terrein. Tegelijk vraagt Kuiper -en daarin herkennen wij het Groenianse gedachtengoed- aandacht voor de eigen plaats, die de onderscheiden levenskringen als huwelijk en gezin, handel en industrie, kerk en school, hebben. Niet alles op die terreinen mag dirigistisch doos de overheid gericht worden. Instutten die binnen genoemde levenskringen fungeren hebben een eigen verantwoordelijkheid. Dat

dient door de overheid gerespecteerd te worden, wil het komen tot een echt dienstbare samenleving. Ik hen er blij mee dat Kuiper aandacht vraagt voor de publieke rechtsorde. Het belang ervan wil ik graag in dit artikel onderstrepen. De overheid is volgens de bijbel immers ook *méer* dan een neutrale scheidsrechter die hoven de partijen staat. Zij is door God geroepen te fungeren *als* een *menselijke instelling* voor de mensen en ten behoeve van hun bestwil (2 Petrus 2:13v). Maar dit laatste kan alleen uit de *verf* komen als aan de publieke taak die de Schrift aan de overheid als *instelling* Gods toekent niet voorbij wordt gegaan. Hoe is de concrete situatie? Met name op het vlak van het hoog houden van de goede ordeningen ten gunste van *alle* burgers is de laatste decennia terreinverlies

Op allerlei terreinen, tot up het terrein van *het* beschikken over het leven toe (euthanasie, hulp bij zelfdoding), is van overheidswege toegegeven aan het voortschrijdend individualisme (zie vooral prof.dr.mr.Nieboer in 'Zorg voor leven', Groen van Prinsterer-stichting, pg.57-59). Een ontwikkeling waarvan het einde ook nog niet in zicht is zoals de afhandeling van de zaak-Brongersma laat zien. Volgens P.A.Bergwerff grijpt het Openbaar Ministerie deze zaak, waarbij oud-lid Kamerlid Brongersma op diens verzoek euthanasie kreeg op grond van levensmoeheid, aan om een brede maatschappelijke discussie te starten over 'existentieel lijden' als grond voor euthanasie. (ND 10/12/01)

de universele betekenis van Gods Wet

Kuiper staat in zijn publicatie stil bij het doel van de christelijke politiek. Hij vraagt naar de plaats van de Tien Geboden. Speerpunt van de christelijke politiek is volgens hem dat de Tien Geboden richting dienen te geven aan de samenleving. Dit 'speerpunt' van de christelijke politiek is nict onweersproken. Met name vanuit humanistische hoek wordt het nastreven van dit doel afgedaan als fundamentalisme. Ook onder christenen zijn er (vroeger de Barthianen en vandaag o.a. de christelijke gereformeerde theoloog dr. B. Loonstra) die vinden dat de Tien Geboden alleen maar van toepassing kunnen zijn in christelijke kerkgemeenschappen, waar de Tien Geboden ook (subjectief door de leden ervan) erkend worden. Kuiper acht dit laatste standpunt een verzwakking voor de christelijke politiek. Kuiper staat daarmee in de nationaal-gereformeerde traditie die altijd gewezen heeft op de universele betekenis van Gods Wet: Gods gebod is heilzaam voor alle mensen! Zo mr. E. Bos bijvoorbeeld in de bundel *'Politiek Mozaïek'* (1992): Als christelijke politiek af moet blijven van de door de meerderheid van het volk aanvaarde zeden dan vervalt christelijke politiek tot neutrale politiek dan wel tot getuigenispolitiek. Als christenpoliticus kom je dan hooguit tot een geïnspireerd spreken of tot het plaatsen van de oproep tot bekering. Het geloof functioneert dan slechts als persoonlijke zaak, waarmee je in de politiek uiteindelijk weinig doet. Ook het argument om Christus' koningschap niet te noemen, omdat dit toch maar zou fungeren als de bekende vlag op de modderschuit, wordt in dezelfde bundel verworpen door mr. D. A. C. Slump, die met instemming de verwijzing van G. J. Schut-

te naar Psalm 2 aanhaalt. Juist de publieke verwijzing naar Christus' koningschap door de overheden is heilzaam voor de samenleving. Eerbied voor Hem werkt mee aan de beteugeling van de zonde.

op gespannen voet met de vrijheid?

Natuurlijk ontkomen we in onze tijd dan niet aan de vraag: "Wie geeft u het recht mijn vrijheid met uw zedelijke wetten te beperken?" Dat is de kwestie waar je vandaag niet omheen kunt. Met name minister van volksgezondheid, mw. drs. E. Borst, verwoordt dit nogal eens op deze manier. Zij heeft er bij herhaling op gewezen, dat de onlangs aangenomen euthanasiewetgeving niemand iets oplegt, maar een ieder vrij laat. Als christen kun je door zo'n stellingname in de hoek gedrongen voelen: Willen wij 'knevelen' waar anderen vrijheid prediken? Vooral hij het onderwerp 'euthanasie' spreekt dit argument: Willen wij, als we ervoor pleiten om euthanasie bij wet te verbieden, aan andere mensen iets dwingend opleggen, en dan nog wel het ondergaan van ondraaglijk lijden? Hoewel de zaak van de euthanasie in 1992 nog niet zo speelde als nu liet mr. E. Bos toen al duidelijk zien waar de kwestie ten diepste omdraait: de overheid heeft de publieke zaak te behartigen! De overheid is hoedster van het openbare belang. Ze is geroepen om 'derden' te beschermen en, zoveel als mogelijk is, rechtszekerheid te garanderen in de samenleving. Waren deze woorden ter harte genomen terzake van de abortus en euthanasie dan had de overheid aan het adres van hen die euthanasie en abortus verlangen, kunnen zeggen: als overheid kunnen wij niet toestaan, dat mensen (en zeker geen bepaalde beroepsgroep, te weten artsen) het recht krijgen om aan het leven van medemensen een einde te

maken. Als een mens zichzelf van het leven berooft, staat de overheid maar al te vaak machteloos. Maar de overheid kan niet dulden dat 'derden', bijvoorbeeld artsen, soms onder druk, medemensen het leven benemen. Die rechtszekerheid moet de overheid garanderen! Eveneens heeft de overheid de roeping om waar mogelijk te beletten, dat (veelal zwakke) mensen onder druk komen te staan, doordat ze vanuit hun directe omgeving 'aangemoedigd' worden om tot euthanasie-aanvraag over te gaan.

ruimte voor de overheid!

Op andere gebieden dan euthanasie is dit precies zo het geval. Van de overheid mag gevraagd worden om in te grijpen op zedelijk gebied (genotmiddelen, prostitutie, etc) terwille van lief openbaar belang. Waarom zou bijvoorbeeld niet bepleit mogen worden dat de overheid een stringenter beleid voert ten aanzien van het gokken? Is het barmhartig, dat de overheid het laat geworden dat duizenden gokverslaafd worden met alle ellende vandiën, allereerst voor henzelf maar ook voor de omgeving? Als antwoord op de vraag of de overheid wel op zedelijk gebied mag ingrijpen zou je in het algemeen kunnen wijzen op de spreuk, die op liet stadhuis van Rotterdam staat gebeiteld: "*Wat het geloof is zonder werken, zijn de wetten zonder zeden.*" Niet de christelijke politiek, maar de politiek die niet welen wil van 'de overheid als zedenmecster' legt een basis voor maatschappelijke problemen. Natuurlijk, voor geestelijke onderdrukking dienen we beducht te zijn. Er moet tegen gewaakt worden dat de overheid tyrannieke trekken krijgt. Maar opkomen voor een goede zaak, die tot heil is van de echte zwakken c.q. kwetsbaren (bijvoorbeeld jongeren) in de samenleving en het algemeen belang dient, is

goed! De richting die de overheid inslaat moet goed zijn. Goede uitgangspunten voor overheidshandelen zijn dan onmisbaar. In dat kader pleit Kuiper voor een overheid die **zich** hij haar wetgeving - ook in een maatschappij waarin velen van Gods Woord vervreemd **zijn** - laat leiden door de Tien Geboden. Zo'n pleidooi mag niet worden opgevat als een willen 'doorvoeren' van de Tien Geboden: een opleggen aan de samenleving van een snort 'fundamentalistische' wetgeving, een christelijke sharin! Nee, het gaat om de goede koers die de samenleving vaart, als de overheid bij haar wetgevende arbeid de Tien Geboden als richtsnoer hanteert, als norm om goed en kwaad te onderscheiden. Dit is geheel in de lijn met wat de door mij al eerder aangehaalde mr. E. Bos schrijft, die erop wijst dat er geen neutraliteit met betrekking tot vragen van goed en kwaad bestaat. Bos bepleit daarom dat de christelijke politiek zich enerzijds zal keren tegen een wettisch rigorisme, dat de geestelijke vrijheid bedreigt, maar anderzijds ook tegen liberale toegeeflijkheid dat zich sterk maakt met de leus dat de overheid geen zedenmeester zou mogen zijn.

Samenvatting

In dit artikel heb ik met enkele voorbeelden willen belichten, dat de visie van de *individuele* burger (bijvoorbeeld op leven en dood) en/of zijn gedrag (bijvoorbeeld riskant uitgaansgedrag) het beleid van de overheid niet behoren te bepalen. Normen en waarden kunnen in het liberale denken zo zijn uitgehold dat het welzijn van de *burgers* ernstig in gevaar komt.

Ds A. van der Sloot is predikant van de Gereformeerde Kerk te Bedum

Persberichten

Concrete plannen voor een plaatselijke federatie van CGK en GKV in IJmuiden

De kerkenraden van de Christelijke Gereformeerde Kerk en de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) te IJmuiden hebben gevorderde plannen goedgekeurd voor een proces waarin beide kerken groeien naar een federatie. Vanaf september 2004 willen zij functioneren als één gemeente, in één gebouw onder leiding van één kerkenraad.

Als kleine gemeenten in een steeds meer onkerkelijke omgeving voelen ze de noodzaak om zo naar elkaar toe te groeien. Maar vooral ervaren ze dankbaar dat het mogelijk is. Het verlaten naar eenheid groeit. Ze weten ook dat de Koning van de kerk hen roept om de bereikte eenheid metterdaad vorm te geven.

In de aanloop naar de eenwording worden geleidelijk steeds meer zaken gecombineerd. De catechisaties zijn gecombineerd. Onlangs kwam een gecombineerde ledenlijst uit: twee lijsten maar in één omslag. De eigen kerkbladen worden vanaf januari volledig ineen gevoegd. Alle diensten op feestdagen worden gezamenlijk gehouden. Alle diensten in de zomervakantie worden gecombineerd en vanaf september 2002 wordt iedere maand een hele zondag gecombineerd. Vanaf najaar 2002 vinden er gezamenlijke avondmaalsvieringen plaats.

Voor de gezamenlijke diensten is een nieuwe liturgie afgesproken, waarin elementen uit beide kerken samengevoegd zijn. Het liederenrepertoire is dan uitge-

breid: psalmen in oude en nieuwe berijming, liedboekliederen, gezangen en schriftberijmingen.

De vrijgemaakte kerk (f 275 leden) heeft een eigen predikant, ds. R.J. Vreugdenhil. De christelijke gereformeerde kerk (f 150) krijgt binnenkort weer een eigen herder in de persoon van kandidaat H.P. Keuter. Nog voor hij beroepen werd, ging hij al voor in een vrijgemaakte dienst, bij de eerste kanselrnil. Achteraf gezien is dat wonderlijke leiding van God.

De plannen zijn uiteraard nog plannen. De beide gemeenten moeten zich nog uitspreken. Ook zal goed onderzocht moeten worden of er in beide kerkverbanden ruimte is voor een plaatselijke federatie binnen deze termijn. Maar het vertrouwen is groot dat het proces goede voortgang zal hebben.

Informatiedag TU

Op maandag 18 februari 2002 is er op de Theologische Universiteit te Kampen (Broederweg 15) een informatiedag voor VWO-leerlingen en andere belangstellenden. Zij kunnen dan kennismaken met het onderwijs in diverse vakken en met het studentenleven in de stad Kampen. Deze inforonde begint om 09.45 uur in de aula van de universiteit en eindigt in de loop van de dinsdagmorgen, 19 februari.

Deze infodag is bedoeld voor leerlingen van VWO-5 en VWO-6. Op 18 februari kunnen zij op de universiteit een aantal colleges volgen en studenten en docenten ontmoeten.

Het is vooral de bedoeling dat de leerlingen een realistisch beeld krijgen van de studie theologie. Barend Kamphuis, rector van de Theologische Universiteit Kampen, is enthousiast over deze dag.

'We willen heel prang in contact komen met mensen die een studie theologie overwegen. Natuurlijk denk je goed over je toekomst na als je vlak voor je eindexamen staat. Dat je dan een aantal vragen hebt en kritisch belangstellend bent, begrijpen we heel goed. Daar is deze dag voor bedoeld.'

Het bijzondere van de 1ste februari is de samenwerking tussen studenten en universiteit. Studenten in Kampen is een speciale ervaring waar juist de studenten over mee kunnen praten. Daarom is aan de infodag een arrangement zoals en logies met ontbijt gekoppeld. Voorafgaande aan de soos wordt een voedzaam studentenmaal geserveerd. Door dit informele tweede deel van de infodag krijgt zowel de studie als het studentenleven in Kampen de nodige aandacht.

Een aantal studenten wil graag leerlingen en andere belangstellenden die nu al iets meer willen weten, bijpraten via de mail. Hun mail adressen zijn: gphommes@planet.nl (Peter Hommes); jmbeute@student.tukampen.nl (Marinus Beute); dheek@student.tukampen.nl (David Heek) en jannekehansburger@hetnet.nl (Janneke Burger-Niemeijer).

Wie op 18 februari verhinderd is en toch alvast contact met de Theologische Universiteit Kampen wil leggen, kan bellen met of mailen naar secretariaat@tukampen.nl of 038-331 28 78, opgave voor 12 februari ook via dit e-mailadres of telefoonnummer. Voor meer informatie en/of documentatie kunt u contact opnemen met Mw. A. A. Souman-Ruit. Voor inhoudelijke informatie over de opleiding kunt u vragen naar de heer M.E. Hoekzema, onderwijscoördinator en decaan van de universiteit.

GMV-vrouwencongres 2002: Hoofddoekjes en hutspot

Op 26 en 27 maart 2002 organiseert het GMV weer het vrouwencongres in De Bron te Dalfsen. Thema: Hoofddoekjes en hutspot, over leven temidden van culturen.

Om ons heen zien we een steeds groter wordend aantal gekleurde mensen, in het westen van Nederland meer dan in het oosten. Het gaat dan om mensen die hier al jaren wonen; onze zogenaamde 'medelanders?', zoals Surinamers, Marokkanen en Turken. Daarnaast komen we de laatste jaren steeds meer in contact met asielzoekers. Wanneer je een Turkse vrouw tegenkomt op straat groet je haar misschien, maar een praatje aanknopen drie je niet zo snel. Hoe komt dat? Hoofddoekjes, een verschil in huidskleur en andere gewoontes werpen een barrière op. We hebben schroom, terwijl we misschien eigenlijk best wel graag contact met de ander zouden willen.

'Leven temidden van culturen', daar gaat het deze keer om op het GMV-vrouwencongres. Een actueel onderwerp, zeker na 11 september. Het congres wil handvaten bieden om de ander beter te leren kennen en wellicht te herkennen. Want zeg nou eerlijk: een Amsterdammer en een Winsummer zijn toch ook niet hetzelfde?

Aan het programma werken onder andere mee:

- Ds. Johan Plug: predikant gereformeerd vrijgemaakte kerk Rotterdam Delfshaven
- Marijke Plug: coördinator project Homestart. een project dat gezinnen, met name moeders ondersteuning biedt voor het doorbreken van het sociaal isolement.
- Drs. Tineke Yürümez: werkzaam als voorlichter bij Evangelie & Moslims
- Mimegroep The Moving Message

Voor opgave of overige informatie: GMV, tel. (038) 421 86 49.

Postbus 499, 8000AL ZWOLLE

Telefoon: 038-4270400
Fax: 038-4270401
E-mail: gvi@gbouw.nl

*Advisering kerkenraden, diverse mogelijkheden
internetpagina: www.steunpuntgemeenteopbouw.nl*

Biddende vrouwen in het Nieuwe Testament 2

Man, vrouw en kerk

Het tweede hoofdstuk van Paulus' eerste brief aan Timoteüs opent in de toonsoort van het gebed. Voorbede om het behoud van mensen! Een leven waarin voorbede een grote plaats inneemt, straalt rust en stille kracht uit. Het uitdragen van goede werken door vrouwen staat haaks op het uitdragen van mannen door vrouwelijks schoon. Het accent op die rust in Christus en op de godsvrucht is ook de toonzetting van Paulus' opdracht: dat vrouwen in de samenkomst niet actief deelnemen aan het geven van onderwijs. Ik stelde dat Paulus in vs. 72 twee aspecten verbindt: 'ik sta de vrouw het geven van onderwijs niet toe, noch het heersen over de man'. Het is tijd om eens goed te kijken naar de argumenten die hij uit de Schrift aanhaalt. Hebben die argumenten voldoende kracht om mensen van de 21e eeuw te overtuigen? Of trekt de apostel hier vreemde conclusies uit de eerste hoofdstukken van Genesis?

Overeenkomsten

We onthouden dat Paulus ook in 1 Korinthe 14 op een bepaald punt in de samenkomst het publieke spreken niet toestaat. Er zijn veel overeenkomsten tussen die eerste en de tweede 'zwijgtekst'. In 1 Kor. 14:35 schrijft hij over vrouwen in het kader van toetsing van profetie: 'Als zij iets willen te weten komen (leren), moeten zij thuis haar mannen om opheldering vragen'. Hij gebruikt hetzelfde werkwoord 'leren' (onderwijs ontvangen). Ook in die tekst is duidelijk: natuurlijk mag een vrouw leren van het Woord. Alleen in het kader van beoordeling is tegenspraak niet haar taak. In 1 Tim. 2 benoemt

Paulus een ander aspect: richtinggevend onderwijs geven is aan (sommige) mannen opgedragen. Een tweede overeenkomst is het zwijgen (1 Kor. 14:34) en 'zich rustig laten onderrichten' of 'zich rustig houden' (1 Tim. 2:11-13). Maar dan valt op: in de tweede passage gebruikt Paulus het woord 'zwijgen' niet. Dat zwijgen betreft de concrete situatie zoals hij die in 1 Kor. 14 noemde. Er is ruimte voor wijsheid en inzicht, gesprek en gedachten van gelovige vrouwen. Voor uiting in gebed en lofzegging. En genieten van onderwijs in het Woord. De derde overeenkomst is zonneklaar de term 'onderdanig' (1 Tim. 2:11) of 'ondergeschikt' (1 Kor. 14:34), in het Grieks hetzelfde

de woord. Je niet boven, maar onder de ander plaatsen. Je eigen plaats voor de Heer accepteren. En ja, dat vraagt Paulus van vrouwen ten opzichte van mannen. Zei hij positief 'Ik wil dat de mannen bidden' (2:8), even sterk drukt hij zich negatief uit: 'Ik sta niet toe dat een vrouw...' (2:12).

Ik benoem deze overeenkomsten niet om daarmee onze moeite met toepassing op vandaag het zwijgen op te leggen. Wel om aan te geven: er zit een sterke innerlijke samenhang in Paulus' onderwijs. Daarmee moeten we ons confronteren. Maar eerst lezen we het vervolg van de hele passage.

De wet

In 1 Kor. 14 beroept Paulus zich op 'de wet', de Torah die in Gen. 2 over man, vrouw en gezinsvorming spreekt. Dat beroep maakt hij nu tegenover de kerk in Efeze expliciet door twee feiten uit de openbaring boven tafel te halen. Dat is eerst de prioriteit van Adam over de vrouw in de schepping. En vervolgens de voorrang van Eva boven de man in de zondeval. Het is zwaar geschild! Blijkbaar nodig om de vrouwen van Efeze ervan te overtuigen dat er gevaar op de loer ligt. Een vrouw die de baas speelt over de man, neemt een voorrang die zij van den beginne niet heeft. En die zij tot beider schade in de val wel nam. Blijft de apostel staan bij Genesis 3 en leest hij de ondergeschikking van de vrouw in Genesis 2 in? Of neem hij mannen en vrouwen mee terug naar iets van de paradijsituatie?

Het eerste wetsargument is dus: 'Want eerst is Adam geformeerd, en daarna Eva' (vs. 13). We vragen ons af: maar is dat de boodschap van Genesis 2? Ik concludeerde in mijn lezing van de twee hoofdstukken over de schepping dat een voorrang voor Adam niet de boodschap van het bericht is. Veel meer hoe man en vrouw door de Schepper **zij** aan zij gezet worden. Zij is 'als een **hulp** tegenover hem'. Zij kijkt hem in de ogen! Het is feitelijk **wel** zo dat de mens eerst is geschapen en dat de vrouw uit hem gevormd is.' Toch duidt Paulus die volgorde van **toen nu** als een rangorde. Maar dan wel alleen als er (doelwelke aanleiding dan ook) vrouwelijke overheersing dreigt. Dat blijkt uit het volgende vers. Het tweede wetsargument is: 'En Adam heeft zich niet laten verleiden, maar de vrouw is door de verleiding, in overtreding gevallen' (vs. 14). Opnieuw lijkt Paulus te overdrijven: ten koste van de vrouw ten gunste van de man. Het mag waar **zijn** dat Adam niet als eerste verleid is, maar hij is Eva wel zonder protest gevolgd! Dat is zo, en daarom kan Paulus elders de schuld van de val rustig bij Adam, de ene mens leggen (Rom. 5:14). Hij **mag** niet de eerste dader zijn geweest, eerstverantwoordelijke is hij wel. Maar zoals de slang **toen** een valkuil voors Eva groef, **zo** kan hij ook nu vrouwen misleiden. Daarom herinnert de apostel vrouwen aan Eva, 'de vrouw', hun moeder. Met zwaar geschut, inderdaad, omdat de valkuil blijkbaar zo gevaarlijk is: als zij de man **gaat** overheersen.

Tegenwicht

We kunnen rustig vaststellen dat Paulus een zwaarder accent **op** de positie van de vrouw in Genesis 2-3 legt dan we in die hoofdstukken zelf lezen. Hij accentueert haar rol om tegenwicht te bieden

tegen scheefgroei: als zusters de verantwoording voor onderwijs op zich nemen en als zij zich hoven de broeders stellen. Maar wij vinden het in de maatschappij toch heel gewoon dat ook vrouwen onderwijzen, tot op hoog niveau? Is dat uitoefening van gezag over de man? Ik wijs er opnieuw op dat Paulus twee zaken noemt: onderwijzen én **gezag** uitoefenen. Niet: door te onderwijzen gezag dragen over de man. We moeten de geestelijke dimensie van **voeropgaan** en verantwoording voor God niet uit het oog verliezen. Geestelijke leiding **ligt** op het hart van mannen, zowel in de samenkomst (waar het onderwijs plaats heeft) als in de bredere verhoudingen (**waar** vrouwen niet moeten heersen). Laten we ook letten op wat Paulus **niet** zegt. Hij ontleent geen argument aan Gen. 3:1h ('en hij **zal** over u heersen ...'), alsof overheersing van de vrouw doordat de man de legitieme orde is! Die observatie onderstreept mijn punt: dat Paulus de omkering wil voorkomen, namelijk dat de vrouw **over** de **man** zou heersen. Van beide kanten **is** heerszucht vanuit het evangelie onmogelijk. Maar dat zou de biddende gemeente met haar plaats in de samenleving uit haar evenwicht brengen. Terwijl het gebed zo belangrijk is voor de missie van de gemeente. De rust van een biddend leven (2:2) hangt samen met de rust die vrouwen bij Christus vinden (2:11v).

Rabbi Paulus

Ook op het punt van Paulus' argumenten in vers 13-14 wil ik u iets laten proeven van de discussie die **door** theologen gevoerd wordt. Ook dichtbij huis. Het valt immers niet mee Paulus' beoog te volgen, als hij uit Gen. 2 alleen de voorrang van de man onderstreept en uit Gen. 3 de teloorgang van de vrouw. Fungeert dit

tekstbewijs misschien **als** een wat rationeel lijkend, té slim geleheidsargument, zoals dat bij rabbijnen wel gevonden wordt? Schiet Paulus met een dubbelloops geweer **om** indruk te maken vanwege de ernst van de situatie die hij zich in Efeze indenkt?

De stelling is dat Paulus een bij rabbijnen gebruikelijke en in die tijd aanvaardbare manier van argumenteren hanteert. Het gewicht van zijn argumenten is evenredig groot aan het gevaar dat hij moet bestrijden. Paulus zou dan alleen tot stilte manen wanneer vrouwen zich door haar manier van onderwijs geven boven de man verheffen. Op zich klopt het dat we Paulus' manier van denken niet altijd meer goed aanvoelen. Bijv. als hij in Gal. 4:21-31 de berg Sinaï als bij Arabië behorend verklaart en dat in verbinding brengt met Hagar en de geestelijke slavernij van Jeruzalem. Zo kan hij als rabbijns geleerde, leerling van Gamaliël, ook een andere wijze van argumenteren gewend zijn, die wij ontwend zijn. En **soms** worden teksten uit het Oude Testament anders aangehaald dan de eerste betekenis lijkt te zijn. Denk aan zijn woorden over de 'dorsende os'.

Apostel Paulus

We dreigen teveel onderscheid te maken tussen Paulus, de rabbijnse geleerde, en de apostel die zich door Christus geroepen weet. Er is alle ruimte in de gereformeerde Schriftleer over de menselijkheid van de bijhelschrijvers te denken. Maar Paulus' argumenten in 1 Tim. 2:13-14 worden nergens in de rabbijnse literatuur op vergelijkbare wijze ieruggevonden. Hoe kunnen we dus ooit bewijzen dat in dit speciale geval een bijzondere manier van redeneren staat? Dat vind ik veelal het gevaar van een **zwaar** beroep op

hoe het in de wereld van toen volgens onze kennis was. Moe zeker is onze kennis van algemene historische omstandigheden van zo lang geleden?

Daar tegenover staat Paulus' besef apostel te zijn. Hij zette zichzelf in vers 7 zo neer ten aanzien van het evangelie van de Middelaar: 'en ik ben daartoe als een verkondiger en een apostel gesteld – ik spreek waarheid en geen Icugen! –, als een leermeester (didaskalos) van de heidenen in geloof en waarheid'. Met dat gezag stelt hij in vers 8 ten aanzien van mannen: 'Ik wil dat ...!' En vervolgt hij in vers 9 ten aanzien van vrouwen: 'Evenzo [wil ik dat] ...' en 'Ik sta niet toe dat de vrouw onderricht geeft ...' Als hij zich dan tenslotte zo sterk op de Schrift, op de eerste hoofdstukken van Genesis beroept, buig ik voor het gezag van de apostel. Hij schrijft immers over het hart van het evangelie en de missie van de kerk! En ik herinner mij de overeenkomsten met 1 Kor. 14:34-36. Daarom lees ik dooi, tot het einde, om daarna de balans op te maken.

Moederschap

Is het slot van 1 Timoteüs 2 vrouwvriendelijk of onvriendelijk? Paulus schrijft: 'Doch zij zal behouden worden, kinderen ter wereld brengende, indien zij blijven in geloof, liefde en heiliging, met ingetogenheid' (vs. 15). Is het moederschap een weg tot behoud? Nee, maar het kan – als Gods gave – wel de levensweg zijn, waarop de vrouw uit genade behouden wordt. Dat is immers het hoofdthema van dit hoofdstuk: Gods wil tot redding van mensen! Paulus begint vers 15 met het enkelvoud: 'Zij (de vrouw, Eva) zal behouden worden ...'. En hij vervolgt met het meervoud: 'indien zij blijven ...'. Eva's beknud wordt werkelijkheid in het leven van haar doch-

ters. Ik meen dat ook in dit slotvers een herinnering aan Genesis 3 ligt. Nu niet meer aan de val en zeker niet aan de vloek, maar aan de belofte: dat de mens zijn vrouw Eva noemt, 'moeder van de levenden' (3:20). Die weg van leven wordt voortgezet in het moederschap van de eeuwen. De weg van redding is tenslotte al na het paradijs beloofd. Ook vrouwen die niet huwen en zij die geen eigen kinderen krijgen, zijn in de weg van Eva's behoud ingesloten. Immers in haar zaad, Jezus Christus.

Onderwijzeres

De apostel spreekt in 1 Tim. 2 niet rechtstreeks over ambten in de kerk. Hij benoemt wel diensten, die van het gebeden en het geven van publiek onderwijs. Aan de dienst der gebeden stelt hij nergens een beperking die speciaal voor vrouwen geldt. Sluit hij vrouwen nu wel uit van alle onderwijs? Of slechts van die onderwijssituatie waarin een sterke neiging tot overheersing is zichtbaar geworden? Terecht wordt gewezen op Prisc(ill)a en haar man Aquila.⁷ Dit echtpaar wordt in het NT vijf keer genoemd, waarbij vier maal Prisca voorop staat. Alleen als Lukas hen introduceert, staat Aquila voorop (Hand. 18:2). Paulus noemt hen 'mijn medewerkers in Christus Jezus' (Rom. 16:3). En altijd noemt hij haar als eerste. Hij noemt hen ook, in die volgorde, aan het slot van 1 Korinthe (16:19; ook 2 Tim. 4:19). We zien dit echtpaar bezig in het evangelie in het particulier onderwijs aan een man als Apollos. 'En toen Priscilla en Aquila hem hoorden, namen zij hem tot zich en legden hem de weg Gods nauwkeuriger uit' (Hand. 18:26). Dat is een vorm van onderwijs, en dat aan een geleerde die evangelist zal worden. Let wel, dit vond plaats in Efeze, de kerk waar Pau-

lus met Priscilla en Aquila aankomt en waar hij Timoteüs achter zal laten en later zijn eerste brief – mét hoofdstuk 2 – schrijft. We kunnen uit 1 Tim. 2 dus niet concluderen dat vrouwen slechts een seksegenoten onderwijs gaven, bijvoorbeeld in de vrouwenverblijven waar mannen geen toegang hadden. In Hand. 18 zien we dat een vrouw gedetailleerde uitleg geeft aan een man. Wat mij tegelijk opvalt is dat, ook als Priscilla in het onderricht het vooruitouw lijkt te nemen, altijd haar man erbij genoemd wordt. Misschien had ze sterker didactische vaardigheden of kon zij de dingen beter onder woorden brengen dan hij. In haar hulpvaardigheid aan Apollos is Aquila bij haar. Zij zijn samen bezig, waarbij hij als man zijn eigen plaats heeft. Waar harmonie is, kan de sterkere gave voorrang krijgen.

Kerk en wereld

Kern van 1 Timoteüs 2 is het evangelie van redding. Die wordt zichtbaar in een stille en biddende levenshouding. Die zou geblokkeerd kunnen worden door zelfverheffing van de vrouw boven de man. De redding van haarzelf in de eerste plaats (vs. 15). Maar kan ook de redding van de Anderen (soms echtgenoten), voor wie gebeden wordt, niet op het spel komen te staan als vrouwen overheersen? Mannen worden gemaand in heilige houding te bidden en niet iuziesoekend te spreken. Parallel daaraan worden vrouwen gemaand in goede werken op te vallen en niet in onderwijs op de voorgrond te treden. De sociale omgeving van de christelijke gemeente neemt in het begin van 1 Timoteüs 2 een belangrijke plaats in. Het evangelie is immers gericht op de wereld! Dan is ook te begrijpen dat het goede nieuws Ingebed is in de structuren van de samenle-

ving. En althans het goede daarin niet omver gooit. Het monogame huwelijk en de verhouding tussen man en vrouw is kostbaar. Tegelijk wordt de positie van de ongehuwde vrouw niet veranderd. Waarom zou het evangelie van redding haar van sociale bescherming beroven?

Man en vrouw

De vraag die overblijft is deze: is er in Paulus' ogen altijd sprake van overheersing als een zuster publiek onderwijs in de samenkomst geeft? Eenvoudig, omdat zij zich dan boven de man stelt? Kortweg: onderwijs = overheersing. Of kán publiek onderwijs door vrouwen tot overheersing worden, namelijk wanneer dat in de sociale verhoudingen zo opgevat wordt (en werd het dat dus, omdat de onderschikking van de vrouw toen ook in de samenleving de norm was)? Ik heb op die vraag geen afgerond antwoord. Deze vraag raakt niet alleen de toepassing van 1 Timoteüs 2. Het gaat daarin om de wijze waarop de Schrift gezag over ons leven heeft, en dus de hermeneutiek. Toch betekent dat niet dat ik vandaag ervoor zou willen pleiten man en vrouw in de kerk in de situatie van publiek onderwijs gelijk te schakelen.

Het getuigenis van het eigene van man en vrouw in Gods ogen is breder dan wat we in 1 Tim. 2 lezen. Om het evangelie van redding in onze samenleving uit te dragen is het goed gelovige vrouwen de ruimte te geven die de Here haar geeft.

Tegelijk blijft het nodig dat mannen voorop gaan en aan mannen in de wereld, in hun sociale context, een voorbeeld geven van toewijding en vooropgaan: in huwelijk en gezin, in kerk en samenleving.

Overzicht van de serie schriftstudies

- * Profeterende vrouwen 1: 1 Kor. 11-14
- * Profeterende vrouwen 2: 1 Kor. 14:34-36
- * Profeterende vrouwen 3: Hand. 21:9-14
- * Biddende vrouwen 1: 1 Tim. 2:8-12
- Biddende vrouwen 2: 1 Tim. 2:13-15
- * Verkondigende vrouwen: Rom. 16; Fil. 4
- * Pastorale vrouwen: 1 Tim. 5:1-2; Tit. 2:3-5
- * Dienende vrouwen 1: 1 Tim. 3:11; Rom. 16:1-2
- * Dienende vrouwen 2: 1 Tim. 5:3-16

Dr. E.A. de Boer is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zeist

¹ In de bundel *Vrouwen op een zijspoor?* wordt door sommige auteurs een verband gezocht tussen dit sterke spreken van Paulus en een concrete dwaalleer in de gemeente te Efeze (J.M. Aarnoudse, a.w., 51-53; H. Folkers – M.J. Verkerk, a.w., 235). M.C. Mulder benadrukt juist: 'In de directe omgeving van 1 Timoteüs 2 zijn verder ook geen aanwijzingen te vinden, die ertoe brengen te denken aan een afwijzing van een bepaalde dwaalleer' (a.w., 181v). Zie ook de bundel, genoemd in het vorige artikel: *Women in the Church*, 13-52 (over de dienst aan de godin Artemis), 107-112 (over eventuele vormen van dwaalleer).

² H. de Jong onderscheidt in Gen. 1-3 de volgende lijnen: 'Men zou kunnen zeggen dat Genesis 1 de nevenschiktheid tussen man en vrouw stelt, Genesis 2 de ondergeschiktheid en Genesis 3 de onderworpenheid' ('Paulus' gebruik van Genesis 1-3 inzake de man-vrouw-verhouding', in *Begeleidend schrijven* (Amsterdam: Buijten & Schipperheijn, 1994), 70). Zijn taxatie van Paulus' aanhalingen uit Gen. 1-3 bevat twee lijnen. De ene is dat Paulus de verhouding tussen man en vrouw in het huwelijk duidt als spiegel van de relatie van Christus met zijn gemeente. De andere lijn is dat Paulus de weg terug wijst naar de verhouding van man en vrouw in Gen. 2. Die beide lijnen worden als volgt ineengevlochten: 'De werkelijkheid van de onderwor-

penheid van de vrouw [de realiteit van het vloekwoord van Gen. 3:16, EAdB] geneest Paulus tot de ondergeschiktheid van de vrouw aan de man (afgekeken van de verhouding van de gemeente tot Christus) volgens Genesis 2, zonder dat hij toekomt aan een uitwerking van de nevenschiktheid van man en vrouw volgens Genesis 1' (a.a., 70). Ik kan niet inzien dat de (openbaringshistorische) cesuur tussen Gen. 2 en 3 van vergelijkbare orde is als de (literaire of theologische) differentiatie tussen de twee scheppingsberichten van Gen. 1 en 2.

³ Terecht merkt H. de Jong op dat Paulus in 1 Tim. 2:13 het werkwoord *plassein* (vormen, boetseren) gebruikt, net als de Griekse vertaling in Gen. 2:19 (formeren), overigens niet bij de creatie van de vrouw. Het feit dat we bij Paulus het Griekse werkwoord *'poiein'* - dat de Septuaginta in Genesis 1:27 voor 'scheppen' gebruikt - niet aantreffen, zegt niets (a.a. 82). De Jong suggereert, dat Paulus wel Gen. 2, maar niet Gen. 1 leest en citeert.

⁴ Zie 2 Kor. 11:3: 'zoals de slang Eva met haar sluwheid verleidde ...'

⁵ Op dit punt gaat M.C. Mulder verder, waarschijnlijk op grond van het feit dat bij een citaat vaak ook de context van het geciteerde vers in gedachten is. Hoewel het in 1 Tim. 2:14 niet om een direct citaat uit Gen. 3 gaat, legt Mulder een expliciet verband met Gen. 3:16 (a.w., 187). Haaks op wat we van H. de Jong in noot 2 citeerden staat de beschouwing van G.C. den Hertog: 'Hoe zouden wij achter Genesis 3 terug kunnen naar Genesis 2? De verlossing in Christus betekent niet een herstel van de oer-harmonie, maar de gelovige wandelt in geloof, en niet in aanschouwen, en de verlossing wordt slechts in een gebroken spiegel opgevangen. We kunnen de werkelijkheid van het nieuwe leven in Christus niet omsmeden tot een hanteerbare leefregel' ('De ene onderdanigheid is de andere niet', in: *Vrouwen op een zijspoor?*, 257).

⁶ Zo H. Folkers – M.J. Verkerk, 'Man, vrouw, ambt' in *Vrouwen op een zijspoor?*, 235. In dezelfde bundel wordt dit punt inhoudelijk gepresenteerd door J.M. Aarnoudse ('Vlees van mijn vlees', a.w., 53v, 71v) en bestreden door M.J. Mulder ('En daarna Eva', a.w., 175-179, 183v).

⁷ H. Folkers – M.J. Verkerk, a.a., 235.

IS ER VOLDOENDE SOLIDARITEIT IN KERKELIJKE FINANCIËN?

J. Westert en
G.J. te Rietstap

samenleving

Door de omzetting naar euro's vair het misschien niet zo op, maar anders zou er in 2002 voor het eerst meer dan 700 miljoen gulden zijn omgegaan in de gereformeerde kerken (vrijgemaakt). Dat is veel geld. De uitgave Cijfers en Feiten geeft inzicht in het inkomsten- en uitgavenpatroon. Alleen voor boekhouders? Bepaald niet. Het is een prima uitgave voor kerkelijke trendwatchers. We geven u een voorzet, Uit de financiële cijfers blijkt, dat er – althans op het niveau van het kerkverband – nauwelijks nieuw beleid valt op te merken. Bovendien hebben we in toenemende mate te maken met het vraagstuk van de (te) kostbare kleine gemeente en de relatief weinig kostende grote gemeente. Geeft het kerkverband zich voldoende rekenschap van deze problematiek? Wij vinden dat financiële solidariteit niet zo best is ontwikkeld. Daarin staan we niet alleen. De econoom Benne van Popta, stelde zelfs dat de Europese Unie het beter doet.

In 2001 verscheen voor de derde keer de publicatie *Cijfers en Feiten*. Deze uitgave van het GVI en het Platform van Commissies van beheer geeft inzicht in de financiële trends binnen het kerkverband over de periode 1993 – 1999. Inzicht in de cijfers over een langere periode – inmiddels zes jaar – is heel nuttig. Het is ook noodzakelijk, omdat er in 1999 41 miljoen euro (90 miljoen gulden) omging in de kerken. Bij de tamelijk vaste trendmatige stijging van 3,8 procent per jaar zou in 2002 de 100 miljoen zijn gepasseerd, ware het niet dat de euro voor andere bedragen zorgt. Bij zoveel geld is het belangrijk, dat op een transparante manier gekeken kan wor-

den naar de kostenontwikkeling. Bovendien is het goed te kijken naar de beleidsmatige ontwikkeling. In dit artikel hebben we vooral gekeken naar de verschillen in kosten tussen kleine en grote gemeenten. Dat zou in het kerkverband meer aandacht verdienen.

Belemmerende grenzen

In een publicatie over *Cijfers en Feiten 2* hebben wij al aangegeven, dat liet met die onderlinge verdeling tussen kerken niet goed zit. Kleine gemeenten in (althans kerkelijk) dunbevolkte gebieden betalen veel meer per ziel dan de grote kerken. We stellen toen een beetje uitdagend,

dat de oorzaak daarvoor vooral lag aan de opgebouwde structuur van ons kerkverband. De meeste grenzen en structuren van classes en particuliere ressorten stammen nog uit de tijd van de zeven provinciën. Met de spreiding van de kerkleden over het land staat het er inmiddels heel anders voor. De mekka's liggen langs de Overijsselse Vecht, rond Zwolle, Groningen en Amersfoort. Dat wist u natuurlijk ook al. Daar liggen veel grote gemeenten. In die gemeenten wordt relatief het minst bijgedragen. We maken dat met een voorbeeld duidelijk. In een gemeente tot ca 450 leden wordt per ziel 220 euro (487 gulden, niveau 1999) gegeven. In gemeenten met meer dan 1350 leden bedraagt de VVB 155 euro (342 gulden, niveau 1999). Dat is een verschil van ruim 40%.

Bovendien liggen veel kleinere gemeenten ook nog in een zelfde classis. Daardoor heeft men in regio's als Noord-Holland en delen van Friesland veel meer moeite om de eindjes aan het elkaar te knopen, dan in Overijssel of Utrecht. Bovendien bemoeilijkt dat ook het maken van plannen en het ontwikkelen van nieuwe meer missionaire initiatieven. Wij zouden het kerkverband (de generale synode) daarom willen aanbevelen een deputaatschap voor een kerkelijke herindeling in te stellen. Door op een zekere afstand naar de structuur van het kerkverband te kijken, zie je dat er grenzen en structuren zijn, die de onderlinge solidariteit tussen kerken op zijn zachtst gezegd niet vergroten. We hebben het gevoel, dat de

gegronde grenzen van classes en particuliere ressorten belemmerend werkt in de financiële solidariteit. Hierbij hoeft niet alleen gedacht te worden aan complete herindelingen. Ook het (financieel) koppelen van één of meer grotere gemeenten aan zulke regio's zou naar beide zijden vruchtbaar kunnen werken.

Europese Unie

In de laatste uitgave van *Cijfers en Feiten* wordt die solidariteit ook aan de orde gesteld door de econoom, drs Benné van Popta. Zijn kritische analyse van de financiële solidariteit heeft een kolommetje opgeleverd in het Nederlands Dagblad, maar riep verder geen enkele reactie op. Een discussie over financiële solidariteit was eigenlijk best op zijn plaats geweest. Van Popta vergelijkt de solidariteit in het kerkverband met die in de Nederlandse staat en vooral met die in de Europese Unie. Je zou veronderstellen, dat de kerk dan aan de goede kant van de streep terechtkomt. Gevoelsmatig hebben we namelijk niet zoveel met Europese solidariteit. Niets blijkt minder waar. Europa doet het beter dan de kerk, zo analyseert Van Popta. We citeren: 'In de eerste plaats zijn de afdrachten (quota) aan het kerkverband vaste bedragen per hoofd, zonder rekening te houden met de plaatselijke financiële draagkracht en plaatselijke kosten. In de tweede plaats is er, hoegenaamd geen sprake van herverdeling van "rijk" naar "arm" (afgezien van enige overheveling in klassisverband, op een naar mijn gevoel te laag niveau van verevening). Deze vergelijking, alsmede het feit dat de kosten per ziel in kleinere gemeenten relatief hoog zijn, bracht mij tot de conclusie dat de financiële solidariteit binnen de Nederlandse staat en de Europese Unie

totaal	39.036.400	100%	609	977	100%	522	875
Ontwikkeling inkomsten van kerken in guldens per ziel (van kerken die aan het onderzoek hebben meegedaan)							
Ontwikkeling inkomsten van de VVB	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993
kerken met minder dan 151 leden	450	463	439	440	417	337	337
ledental 151-300	477	463	435	391	386	387	377
ledental 301-450	487	469	440	438	429	387	365
ledental 451-600	429	426	417	396	382	388	376
ledental 601-750	434	444	442	424	405	393	382
ledental 751-900	444	404	397	349	347	390	373
ledental 901-1.050	400	429	405	405	342	340	314
ledental 1.050 - 1.200	572	441	419	350	352	358	323
ledental 1.201 - 1.350	433	445	411	413	372	327	317
kerken met meer dan 1.350 leden	342	349	356	351	312	279	295
totaal gemiddelde	423	419	407	389	364	353	345
Ontwikkeling vaste inkomsten VVB+collecten+giften+rondg. 1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	
kerken met minder dan 151 leden	605	617	582	721	549	499	494
ledental 151-300	636	610	580	542	534	530	519
ledental 301-450	611	595	574	571	572	519	481
ledental 451-600	546	545	535	503	482	477	462
ledental 601-750	535	533	531	513	486	481	465
ledental 751-900	545	524	523	470	466	504	471
ledental 901-1.050	526	536	508	496	448	434	408
ledental 1.050 - 1.200	402	477	452	475	414	472	432
ledental 1.201 - 1.350	547	555	514	503	453	414	414
kerken met meer dan 1.350 leden	461	470	461	461	416	399	413
totaal gemiddelde	542	537	520	506	472	464	452

groter is dan binnen het vrijgemaakte kerkverband." De cijfers geven ons met Van Popta aanleiding om bij de structuur van de financiën van de vrijgemaakte kerken vraagtekens te zetten. In tegenstelling tot Van Popta gebruiken we dan liever de termen "duur" en "goedkoop", dan "rijk" en "arm". Van Popta doet in navolging van *Cijfers en Feiten* de aanbeveling om een korting op de quota te geven voor de kleine kerken. Deze aanbeveling biedt maar beperkt soelaas, maar we onderstrepen deze aanbeveling graag en liet oog op de komende synode. Als de quota worden vastgesteld, laten we dan in ieder geval rekening houden met het grotere draagvlak van de grotere

kerken (>900 leden). In deze kerken liggen de eigen vaste lasten meestal op een lager niveau.

Herverdeling

In het voorgaande hebben we al aangegeven, dat om echt iets te veranderen aan de financiële solidariteit er eigenlijk gekeken moet worden naar een landelijke liervervakeling. Er is echter nog een andere route om op een belangrijk punt na te denken over een nieuwe vorm van verdeling. Van Popta pleit voor een breed kerkelijk verdeelfonds, dat gevuld wordt door alle kerken en uitkeert aan hulpbehoevende kerken. We begrijpen en waarderen zijn verstrekkende suggestie, maar dat vergt veel criteria en

beleidsvorming. We zien wel één ander punt, waar een verdel-fonds een zegen zou zijn. **Dat** betreft de financiering van de predikanten. Daarmee hebben we meteen de grootste vaste uit-gavenpost binnen de kerken te pakken. Bovendien hield een centrale financiering meteen de mogelijkheid om een aantal andere problemen drastisch aan te pakken. Nog niet zolang geleden pleitte GMV-jurist, mr Bert Jan Souman brutaalweg voor de BV Dominee. Natuurlijk oncon-ventioneel en ogenschijnlijk geen rekening houdend met allerlei kerkrechtelijke voetangels en klemmen, maar wel een idee met een geweldige eenvoud en met een oplossingsrichting voor de vele personele vragen, waar ker-ken tegenwoordig mee worstelen. De NRC zag er veel in. Gereformeerd Nederland nog niet. Daarom schrijven we het thema toch nog maar eens op, want *Cijfers en Feiten* sterkt ons in de gedachte, dat de ontwikke-ling van een dergelijk idee van groter belang is dan je op het eerste oog misschien denkt. Wat is namelijk het geval? De kosten van de predikant zijn verreweg de omvangrijkste vaste last op de kerkelijke begroting. 45% bren-gen we als kerken gemiddeld op voor predikanten en hun emerit-tering. De emeritaatslasten zijn boveidien sinds 1993 op een veel hoger niveau gekomen in verge-lijking met andere kosten, zon-der dat overigens de dekking van deze "pensioenverplichting" drastisch wordt verhoogd. Daar-toe zou een nog forsere stijging gerechtvaardigd zijn. De predi-kantslasten lopen voor het overi-ge netjes in de pas met de CAO-lonen. In vergelijking tot loonschalen en arbeidsvoorwaar-den in het bedrijfsleven liggen de traktementen overigens op het niveau van de basale arbeids-voorwaarden. Dat doet zich soms ook voelen, zodat er in de ker-

ken teveel financiële problemen in de pastorie zijn. Kerken zullen daar de komende jaren toch opnieuw naar moeten kijken. Een bijkomend probleem is ech-ter, dat kleine kerken minder kunnen betalen dan grote. In de traktementsschalen wordt in zekere mate rekening gehouden met een traktementsopbouw op grond van het aantal ambtsjaren en met de omvang van de gemeente. Zo doet zich ook een natuurlijk selectieproces voor. Kleine kerken kiezen vrijwel altijd voor een jonge beginnend predikant. Soms zijn die kerken al te klein om een beginnend predikant van een wat oudere leeftijd te heroepen, omdat dat een andere financiële last vergt. Bij oudere predikanten leeft de wens om op een bepaald moment een stap terug te doen naar een kleinere gemeente, maar dan vormt ook de draag-kracht een probleem. Bij kleine-re gemeenten ligt er vaak de wens om eens een predikant met ervaring te heroepen, maar voor zo'n gemeente is de last te zwaar. Deze gegroeide situatie eens doorbreken zou heel gezond zijn uit oogpunt van:

- kerkelijk opbouwwerk
- het stimuleren van een gezond mobiliteit
- leeftijdsbewust personeelsbeleid en
- het bevorderen van herplaat-sing van predikanten, die een vlekje hebben opgelopen.

Hierbij zou een centraal fonds dat de traktementen betaalt, en waar alle kerken in participeren op grond van een vast bedrag per ziel, een grote stap voor-waarts zijn. De BV Dominee gaai nog een stap verder. Daar wordt de materiële relictpositie geheel overgenomen, waardoor de kerkenraad zich volledig op de functionele en kerkrechtelijke binding met de predikant kan toelagen. Onze aanbeveling aan de synode is: Durf een studie naar een dergelijk stelsel te enta-meren. De kerken zouden er in velerlei opzicht mee gediend zijn.

Nieuw beleid

Over *Cijfers en Feiten* valt veel meer te zeggen. Een paar opmer-kingen, om u nieuwsgierig te maken. De uitgaven voor zen-ding en evangelisatie liggen in

Verdeling quota/giften in 1999

Bestemming	guldens	gemiddelde uitgaven per ziel			
		1999	1999	1993	1993
		in %	guldens	in %	
Theologische Universiteit	25.15	43%	19.50	43%	
Hulpbehoevende studenten	3.00	5%	4.25	9%	
Archief- en documentatiecentrum	1.75	3%	1.65	4%	
Deputaten Buitenlandse Kerken	4.00	7%	5.00	11%	
Dovenpastoraat	1.75	3%	-	-	
Classiskosten (incl. overig kerkverband)	2.50	4%	1.75	4%	
Hulpbahoef. kerken	7.00	12%	3.00	7%	
Evangelisatiequota/-projecten	8.00	14%	6.00	13%	
Giften	5.00	9%	4.00	9%	
totaal	58.00	100%	45.00	100%	

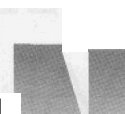
1999 op hetzelfde peil als in 1993. Zegt dat iets over missionaire gemeente zijn, of kunnen we gewoon niet transparant maken aan het kerklid, dat deze gelden goed besteed zijn? De quota binnen het kerkverband zijn qua percentage van de totale uitgaven in de jaren 1993 – 1999 helemaal niet gewijzigd, behalve dat de uitgaven voor hulpbehoevende kerken van 7 naar 12 procent zijn gestegen. Dat bevestigt ons in de gedachte dat er binnen het kerkverband **echt** anders nagedacht moet worden over het onderling financieel verkeer van "groot" naar "klein", van "goedkoop" naar "duur". anders verdwijnen klein kerkelijke gemeenten, omdat ze in economisch opzicht **te** kleinschalig zijn geworden. Wij vinden **dat** een slechte manier om het licht van de kandelaar uit te laten **gaan**. In de kerkelijke quota over de periode 1993 – 1999 is alleen het dovenpastoraat toegevoegd (3%). liet deputaatschap buitenlandse kerken is in percentage teruggelopen van 11 naar 7 procent. **Dus** in de kerkelijke quota

is overall gezien niets veranderd. We hebben wat meer nodig voor intern en besteden dan kennelijk wat minder extern. Er is derhalve nauwelijks sprake van beleidsvernieuwing. De totale kosten van de kerken zijn in die jaren gestegen met 3.8% per jaar. Dat komt overeen met het inflatiecijfer. Ook daarin klinkt de boodschap door **dat** er bijna geen sprake kan zijn van beleidsvernieuwing.

De Gereformeerde Kerken blijven te consolideren in een tijd **dat** het ons economisch buitengewoon voor de wind ging. Dat is voor een kerkgenootschap niet een echt spannende conclusie. maar wel één om diep **over** na te denken.

J. Westert is algemeen secretaris van het christelijk vakverbond GMV en G.J. te Rietstap is bestuurslid van het Platform van Commissies van Beheer

De uitgave *Cijfers en Feiten* is verkrijgbaar bij het GVI te Zwolle (€ 12,50).

nieuw uitgekomen

Openbaring – I, bijbelstudie over Openbaring 1-11 door ds. E.J. Hempenius

De Openbaring van Jezus Christus aan Johannes is een bemoeidigend bijbelboek. Johannes steekt de verdrukte kerk een hart onder de riem met de beloften die **hij** van Christus ontvangen heeft. Er is ook een andere kant. Sommige visioenen zijn bedreigend en beangstigend. Er worden oordelen aangekondigd. Andere gezichten zijn indrukwekkend, als Johannes een blik mag werpen op de hemelse liturgie. Deze uitgave bevat naast een verklaring van dit bijzonder boeiende bijbelgedeelte **ook** nuttige achtergrondinformatie. Veel aandacht is er allereerst voor de oorspronkelijke hoorders van de **tekst** en hun belevingswereld, waarna er ook lijnen getrokken worden naar deze eeuw. De auteur hoopt dat de bijbelstudies en moderne verwerkingsvormen ertoe bijdragen dat de gebruikers zich de boodschap echt eigen kunnen maken.

Uitgeverij De Vuurbaak Barneveld, f 15,75 (110 blz.)

STICHTING AFBOW

De stichting **Afbouw** te **Kampen** stelt zich **ten doel** de beoefening van de gereformeerde theologie te bevorderen **door** met **name** te helpen **bij** de financiering van proefschriften ten dienste **van** promoties aan de Universiteit te Kampen.

Voor haar inkomsten is **de** stichting **geheel** aangewezen op **giften** van meelevende kerkleden.

Inlichtingen worden graag **gegeven** door het **bestuur**:

C. Trimp, tel. 038 - 331 48 69,

B. Kamphuis, tel. 038 - 332 62 48 en

J.G. de Kimpe, tel. 038 - 333 24 94.

Giften, **die** fiscaal **af**trekbaar zijn, worden **graag** ingewacht via bankrekeningno. 63.18.36.934, **ten** name **van** Stichting **Afbouw**, p/a Hoefblad 4, 8265 GM Kampen.

LIED 473: NEEM MIJN LEVEN, LAAT HET, HEER

J. Smelik

lied van de week

In het *Liedboek voor de Kerken* staan **nok** opwekkingsliederen. Een opwekkingslied uit de negentiende eeuw **staat** deze week op het rooster: "Neem mijn leven, laat het, Heer" van Frances Ridley Havergal (1836-1879). Zoals ze zelf geschreven heeft, werd zij in haar jeugd nogal in beslag genomen door angst **voor** de vergankelijkheid van het leven. Maar vanaf haar veertienste jaar was haar leven vol **van** vreugde om Christus (die **ze** hij voorkeur "Meccic" noemde) lief te hebben en te dienen. In de loop der tijd werd Havergal geestelijk raadvrouw **voor** een toenemend aantal mensen. Voor zover haar zwakke gezondheid het toeliet, zette zij zich volop in voor allerlei geestelijke en filantropische werkzaamheden. Frances Havergal publiceerde veel pastorale geschriften en geestelijke liederen. Haar gedichten en liederen werden in 1884 **door** haar zuster verzameld en uitgegeven onder de titel *Poetical Works*.

Karakteristiek voor de liederen van Havergal is dat daarin een aantrekkelijk, mooi en gelukkig christelijk leven geschilderd wordt waarin de mens zich geheel en al wijdt aan de dienst van God. Dit is **ook** het centrale gegeven **van** het lied "Take my life, and let it be" ("Neem mijn leven, laat het, Heer"), dat dus een bijzonder **typerend** gezang van Havergals liederen genoemd kan worden.

Over de ontstaansgeschiedenis van het lied zijn we nauwkeurig

geïnformeerd, doordat de dichteres erover verhaald heeft in haar boek *Loyal Responses* (1878). Het gezang ontstond op 4 februari 1874 te middernacht: "*Ik was te gelukkig om te slapen, en het grootste gedeelte van de nacht bracht ik door met lofprijzing en vernieuwing van mijn eigen toewijding, en deze kleine verzen vormden zich als vanzelf, en de één na de ander kwam op in mijn hart totdat zij eindigden met 'Eeuwig, alleen, alles voor U'*"

Al snel nadat het lied ontstaan was, werd het ook in Nederland bekend. In de jaren tachtig van de negentiende eeuw treffen we vertaalde versies aan in Nederlandse liedbundels. Daaronder bijvoorbeeld de gereformeerde bundel *Stern en Snaren* uit 1882. Doordat M. Bromet het lied vertaalde en opnam in *Opwekkingsliederen van Ira D. Sankey en anderen* werd het **alom** bekend. Johannes de Heer en S.M. van Woensel Kooy namen het gezang ook in hun bundels op. Voor de *Nederlandse Hervormde Bundel* uit 1938 maakte de tiervormde predikant C.B. Burger (1879-1983) een nieuwe vertaling, die ook in het *Liedboek* staat.

Vorm en inhoud

De versvorm van het lied is zeer eenvoudig: vier regels niet elk zeven lettergrepen. Wanneer u de liedtekst doorleest, zal het opvallen dat twee werkwoorden een bijzondere structurerende rol spelen: "nemen" en "maken". In één oogopslag ziet u **dat** elke eerste regel begint met "neem"

en elke derde regel met "maak". Alleen in het laatste couplet is het anders. Daar begint de derde regel met het alomvattende en samenvattende: *neem mijzelf*. Evenals de vorm kenmerkt ook de *inhoud* van het lied zich door goede ongecompliceerdheid. Het is ondoenlijk om in het kader van deze toelichting de verwijzingen naar schriftgedeelten, die het lied bevat, voldoende te beschrijven. Ik volsta met het noemen van de referenties die Burger in het *Compendium* geeft: strofe 1: Ef. 4:1. Philemon 9 - strofe 2: Ef. 6:10-20 en psalm 119 - strofe 3: Jes. 6:5-7 - strofe 4: Hand. 5, Marc. 10:17-27 - strofe 5: Rom. 8:1-2, 2 Kor. 3:17. Gal. 5:1 en 13. Joh. 8:30-36 - strofe 6: Lucas 15:11-32 - strofe 7: 2 Kor. 12:9 - strofe 8: Daniël 5. Joh. 13:12-17 - strofe 9: 1 Kor. 3:16-17 en 23 - strofe 10: 1 Joh. 4:7-12. Joh. 21:15-23.

Nu moeten we wel bedenken dat het lied in de Nederlandse vertaling uit het *Liedboek voor de Kerken* meer coupletten telt dan het origineel. Er zijn namelijk vier strofen van Burger aan toegevoegd. Burger had behoefte strofen toe te voegen die "*ons meer midden in de werkelijkheid van het vaak barre leven zouden leiden*", zoals hij in het *Compendium* schrijft. Hij was van oordeel "*dat men ook zijn zonde en schuld, zijn verdriet en tranen, zijn maatschappelijke positie en zijn geluk aan God moet durven overgeven, om ten volle 'mens te worden in zijn naam'*". Naar mijn oordeel heeft het lied door de toevoeging van deze

coupletten inhoudelijk aan waar- de gewonnen.

Melodie en uitvoering

De melodie van liet lied is gecomponeerd door Justin Heinrich Knecht, die in 1752 te Biberach werd geboren en in 1817 in Württemberg overleed. Als Musikdirector, musicus en componist wist Knecht een goede reputatie op te bouwen. Hij werkte in een tijd dat het openbare concertleven van de grond kwam, en heeft daar zijn steentje aan bijgedragen. In 1799 verscheen het *Württemberges Land- gesangbuch*, waarvan hij één van de redacteurs was. Knecht publiceerde hierin 97 nieuwe melodieën van zijn hand. Alleen de ongekunstelde melodie die in Engeland bij tiet lied van Havergal geplaatst werd, is bekend gebleven.

Hoewel het tien coupletten zijn, is het goed mogelijk om het lied in zijn geheel te zingen. Hel- maal wanneer daarbij beurtzang toegepast wordt: bijv. het **eerste** en laatste vers door allen, terwijl

de vrouwen de overige *even* coupletten zingen en de mannen de oneven. Belangrijk daarbij is **wel** dat de 'slag' (de cadans) tussen de coupletten 'doorloopt'. Organisten kunnen het beste het slotakkoord van elk couplet drie tellen (kwarnoten) aanhouden, op de vierde **tel** loslaten en daarna gewoon op de eerste tel het volgende couplet inzetten. Aan het einde van de coupletten dient men dan ook **niet te** vertragen. Anders moet de geineente hij elke strofe weer **op gang** komen en wordt het zingen onnodig vermoeiend.

Dr. J. Smelik B musicoloog/hymnoloog en woont in Zuidhorn

Kopiëren van dit artikel is toegestaan, maar **een** uitsluitend kopiëren van het lied is niet geoorloofd.

meeglezen

Scheuringen

In *De Waarheidsvriend* van 3 januari besprak ds J. Maasland het boek 'De gereformeerden' van Agnes Amelink. Aan het slot blikk hij naar binnen:

Veruiterlijk, ja. Er zijn nog altijd gemeenten waar men vindt dat je geestelijke betrouwbaarheid en echtheid zich vooral laten zien aan de buitenkant van je bestaan. En de hang naar macht. Wij weten tiet en wij hebben het: zelfgenoegzaamheid. Als je **het** er niet mee eens bent, dan pa je maar weg. We hebben daar in onze kerk zelfs een uitweg voor bedacht: de perforatie van de gemeentegrenzen. Laten we niet denken dat het bij ons allemaal zo volmaakt is en dat wij het tenminste niet zo schandelijk hebben laten afweten als 'de gereformeerden'. verootmoediging zou alle gereformeerden in ons land passen. **De** geschiedenis van de gereformeerden is ook een geschiedenis van scheuringen, aldus ds. Den Roer terecht. En *wij zijn dan wel in de Hervormde Kerk gebleven, maar intern zijn de scheuringen er niet minder om*. Het is **mij** vaak bij de afsluiting van een Jaarkring een wonder geweest dat er nog een **kerk** is, dat we nog een gemeente hebben waar het Evangelie wekelijks klinkt. En een nog groter wonder dat ik daar bij map horen, ja zelf in die verkondiging betrokken hen gebleven.

473 Neem mijn leven, laat het, Heer

Take my life and let it be

wijze: Ohne Rast und unverweilt

Justin Heinrich Knecht 1799

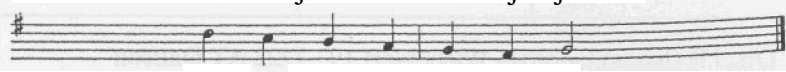
I Neem mijn le-ven, laat her, Heer,

toe - ge - wijd zijn aan uw eer.

Maak mijn u - ren en mijn tijd

tot uw lof en dienst be-reid.

Oecumenisch humanisme

Europa mist cement en perspectief. De fundamentalistische Islam lijkt iets te hebben wat Europa mist. Daarom moeten we weer op zoek naar onze bronnen, vindt prof. dr. P.R. Cliteur. Hij wil daarvoor niet terug naar het Christendom, dat eveneens fundamentalistisch is, maar naar een *oecumenisch humanisme*. Dat alleen brengt licht, schreef hij op 22 december in NRC *Handelsblad*. Een paar passages uit zijn verhaal:

Tegenover een dergelijk brandend geloof staat Europa zwak met zijn twijfels aan zijn grondslagen en uitgangspunten. Het is tijd voor een diepgaand onderzoek naar de bronnen van de Europese cultuur. Van de Abrahamitische godsdiensten (jodendom, christendom en islam) is het heil niet te verwachten: zij zijn loten van één stam. Maar de rol van het oecumenisch humanisme is nog niet uitgespeeld in de Europese cultuur en een revitalisering daarvan lijkt een levensvatbaar alternatief voor het theïsme dat tegenwoordig ook onder jongeren weet aan te spreken.
L..)

Wat we nodig hebben is een *oecumenisch humanisme*. De autonomie van de moraal moet de grondslag zijn voor het beoordelen van het ethisch gehalte van de wereldgodsdiensten. religie is niet een reservoir voor onze morele opvattingen. Het is na 11 september dan ook van het allergrootste belang geworden het secularisme actief te propageren, ook met overheidssicun. Het heeft geen enkele zin - zoals minister van Bontel deed - de El Moumni's uit te nodigen voor een gesprek over eventuele discriminerende opmerkingen over homo's. Ten-

slatte kan El Moumni de koran ook niet veranderen, zoals hij fijntjes opmerkte. Wat moet gebeuren is, dat we de organisaties steunen die expliciet het secularisme willen verbreiden. Wat we nu doen, is het subsidiëren van organisaties die op de één of andere manier godsdienst over-eind houden terwijl die godsdienst - althans in de westerse wereld - op haar laatste benen loopt. Minister Van Aartsen heeft zelfs het volslagen mis-plaatste plan opgevat om van het bevorderen van de vrijheid van godsdienst het speerpunt te maken van zijn mensenrechten-beleid.

Nu is godsdienst een activiteit die we moeten gedogen, zoals we ook het gebruik van alcohol en van drugs gedogen. We laten het toe, omdat elk mens een marge heeft van vrijheid waarbinnen hij zijn eigen keuzes kan maken, ook al zijn we ervan overtuigd dat het niet de juiste keuzes zijn. Maar gedogen is iets heel anders dan stimuleren. Het subsidie-beleid van de overheid moet niet gericht op een *an establishment of religion*, zoals de Amerikaanse grondwet terechtig verbiedt. Wat zij moeten doen, is het *propageren van secularisme*, het sti-

muleren van de scheiding van kerk en staat, het bevorderen van respect voor de klassieke mensenrechten en vooral: onderwijs in de ethiek, met als voornaamste inzet de scheiding van godsdienst en moraal.

(...)

Voor het integratiebeleid zal serieus onder de loep moeten worden genomen. Tot nu toe had dit een postmoderne grondslag. Een kritiekloos en naïef respect voor elke andere cultuur vormde het uitgangspunt, maar niet de kritische benadering van het humanisme dat men eerst een eigen idee moet hebben van normen en grenzen.

Alleen een *oecumenisch humanisme* dat als uitgangspunt neemt universele waarden, zoals opgesomd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1938) en in de grondwetten van de democratische rechtsstaten, is in staat de delicate balans van sociale cohesie en pluriformiteit te realiseren waar-aan in de mondiale samenleving behoefte bestaat. Laten we hopen dat dit nieuwe evangelie snel aanhang vindt. Niet alleen in het westen, maar ook in de rest van de wereld.

Geerds Consult → Creatief en toekomstgericht

- * coaching & supervisie
- * loopbaan- en outplacementbegeleiding
- * conflicthantering en -bemiddeling

Drs. J.F. (Koos) Geerds - Wicherserf 19 - 7722 AT Dalfsen
Tel. 0529-432766; E-mail: geerdsconsult@wxs.nl